

Η ψυχολογία του εφήβου

1^ο Γενικό Λύκειο Ζακύνθου

Σχολικό έτος 2012-2013

Σχολική μονάδα : 1^ο Γενικό Λύκειο Ζακύνθου

Τίτλος Ερευνητικής Εργασίας: Η ψυχολογία του εφήβου

Τάξη: Β

Αθηνά Βλαχιώτη ΠΕΟ2

Επιβλέπουσα καθηγήτρια:

Πλήρης τίτλος Ερευνητικής Εργασίας: Η διερεύνηση των οικογενειακών , εκπαιδευτικών και κοινωνικών παραμέτρων που διαμορφώνουν την ψυχολογία του εφήβου. Η σύνδεση της ψυχικής υγείας με την προσωπική ευτυχία του εφήβου και την πρόοδό του. Μέθοδοι αντιμετώπισης των προβλημάτων συμπεριφοράς.

Ερευνητικά ερωτήματα: Η ψυχολογία του εφήβου και α) τα κοινωνικά στερεότυπα β) ψυχική υγεία, οικογένεια και παραβατικές συμπεριφορές γ) χάσμα γενεών δ) σχέση των δύο φύλων.

Μεθοδολογία που ακολουθήθηκε: Μεθοδολογικά η εργασία ακολούθησε την εξής πρόταση: το θέμα καταμερίστηκε σε υποθέματα τα όποια εξετάστηκαν αυτοτελώς από ομάδες μαθητών. Στη συνέχεια όλες οι ομάδες ανακοίνωσαν τα πορίσματα τους και συνεργάστηκαν για την εξαγωγή συμπερασμάτων.

Εργασίες μαθητών

1^η ΟΜΑΔΑ:

Ονόματα μαθητών: Κάνδηλα Άννα, Μαμφρέδα Κυριακή, Κολοκοτσάς Στέφανος, Κοτσιάι Αρμάντο

1^η υποομάδα: «Η ψυχολογία του έφηβου και τα κοινωνικά στερεότυπα» (Κάνδηλα Άννα, Μαμφρέδα Κυριακή)

2^η υποομάδα: «Νέοι και εξουσία» (Κολοκοτσάς Στέφανος, Κοτσιάι Αρμάντο)

2^η ΟΜΑΔΑ:

Ονόματα μαθητών: Λογοθέτης Σκοπιώτης, Κολεύρη Ελεάννα, Κασκαντάμη Μαριάνθη, Κλάδη Σταματία, Κόκλας Νίκος

1^η υποομάδα: «Έφηβοι και παραβατική συμπεριφορά» (Κόκλας Νίκος, Λογοθέτης Σκοπιώτης)

2^η υποομάδα: «Ψυχική υγεία και οικογένεια» (Κασκαντάμη Μαριάνθη, Κολεύρη Ελεάννα, Κλάδη Σταματία)

3^η ΟΜΑΔΑ:

Ονόματα μαθητών: Κολπονδίνου Βάσω, Κλαυδιανός Διονύσης , Καπνίση Γεωργία, Κοτσέλη Έστερ, Λυμούρη Ελένη

1^η υποομάδα: «Η σχέση των μαθητών με το σχολείο» (Κολπονδίνου Βάσω, Κλαυδιανός Διονύσης, Λυμούρη Ελένη)

2^η υποομάδα: «Εφηβεία και άγχος εξετάσεων» (Κοτσέλη Έστερ, Καπνίση Γεωργία)

4^η ΟΜΑΔΑ

Ονόματα μαθητών: Μαμφρέδα Παναγιώτα, Μαμφρέδα Αδαμαντία, Λόξας Νίκος, Καψάσκη Ηλέκτρα, Κλάδη Χαρίκλεια, Λούντζης Σπύρος

1^η υποομάδα: «Χάσμα γενεών» (Λόξας Νίκος, Λούντζης Σπύρος, Μαμφρέδα Παναγιώτα)

2^η υποομάδα: «Σχέσεις των δύο φύλων» (Καψάσκη Ηλέκτρα, Κλάδη Χαρίκλεια, Αδαμαντία Μαμφρέδα)

Περιεχόμενα

Πρόλογος.....	[5]
Η Ψυχολογία του εφηβου.....	[6]
Χάσμα γενεών.....	[10]
Στερεότυπα.....	[16]
Νεολαία και εξουσία.....	[18]
Εφηβεία και παραβατική συμπεριφορά.....	[23]
Ψυχική υγεία και οικογένεια.....	[34]
Σχέσεις των δύο φίλων.....	[39]
Σχέσεις μαθητών με το σχολείο και τους καθηγητές.....	[41]
Άγχος εξετάσεων.....	[45]
Βιβλιογραφία.....	[48]

Πρόλογος

Η εφηβεία είναι ένα φαινόμενο βιοψυχοκοινωνικό και ταυτόχρονα αναπτυξιακή περίοδος που αρχίζει με τις μεταβολές της φυσιολογίας της ήβης και ολοκληρώνεται με το σχηματισμό της ατομικής ταυτότητας. Αποτελεί μια διαδικασία ωρίμανσης του ατόμου που επηρεάζει τόσο σε ατομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο, και καταλήγει στη διαμόρφωση της ταυτότητας. Η πορεία που ακολουθεί ένας έφηβος για να φτάσει σε αυτό το επίπεδο (δηλαδή στην ολοκλήρωση της ταυτότητάς του) επηρεάζεται από διάφορα κοινωνικά στερεότυπα.

Κύριο γνώρισμα των νέων, ιδίως την περίοδο της εφηβείας, είναι η αμφισβήτηση και η αντιδραστικότητα που προέρχονται από την εσωτερική του ανάγκη για ανεξαρτησία. Υπάρχει περίπτωση οι νέοι να αναπτύξουν προβατική συμπεριφορά, δηλαδή να χάσουν το μέτρο, όμως η οικογένεια και το σχολείο θα πρέπει με το διάλογο και την κατανόηση να βοηθήσουν τους νέους να υπερπηδήσουν τις κακοτοπιές και να θέσουν υγιείς στόχους στη ζωή τους.

Η γόνιμη διαπροσωπική σχέση ανάμεσα στους εφήβους, την οικογένεια και το σχολείο είναι ωφέλιμη, εκτός των άλλων και για την αντιμετώπιση του άγχους που αποτελεί ένα ακόμη γνώρισμα της ψυχοσύνθεσης των νέων. Το άγχος είναι ένα σύνηθες φαινόμενο που κορυφώνεται κυρίως κατά την περίοδο των εξετάσεων. Κύρια συμπτώματα του άγχους όπως οι εκρήξεις οργής, οι σωματικές ενοχλήσεις, οι ευερεθιστικότητες, αλλά και η χαμηλή αυτοεκτίμηση, η δυσλειτουργία στις κοινωνικές σχέσεις, η κοινωνική απομόνωση, η πτώση της σχολική επίδοσης, θα πρέπει να αντιμετωπίζονται με την αποτελεσματική επικοινωνία ανάμεσα στους εφήβους και τους μεγαλύτερους.

Οι έφηβοι βιώνουν μια δύσκολη περίοδος της ζωής τους, δυσκολία η οποία επιτείνεται λόγω του χάσματος που, πολλές φορές, δημιουργείται ανάμεσα σε αυτούς και τους μεγαλύτερους. Δεδομένο ότι αντιμετωπίζουν και προβλήματα ταυτότητας ή προβλήματα σχέσεων, και μάλιστα ανάμεσα στα δύο φύλα, είναι σημαντικό να καταβάλλεται προσπάθεια ώστε να επιλύονται αυτά τα προβλήματα με κατανόηση, αγάπη, αλλά και γνώση από την πλευρά γονέων και δασκάλων.

Η Ψυχολογία του εφήβου

Η ψυχολογία του εφήβου είναι μια σημαντική διεργασία, όπως η παλινδρόμηση, που χαρακτηρίζεται από την εμφάνιση παλαιότερων σχημάτων συμπεριφοράς, με στόχο την επαναδιαπραγμάτευσή τους και την επίλυση συγκρούσεων με αποτελεσματικότερο τρόπο από αυτόν της παιδικής ηλικίας. Φαίνεται πως ο έφηβος χρειάζεται αρχικά να συσπειρωθεί προτού καταφέρει να κάνει ένα άλμα προς τα εμπρός. Ένα άλλο χαρακτηριστικό, που οφείλεται σε αυτή την κίνηση προς τα πίσω αλλά και την ανάγκη εξέλιξης, είναι η αμφιθυμία κατά τη διάρκεια της εφηβείας. Αυτή μπορεί να εκφράζεται με τη συναισθηματική αστάθεια στις σχέσεις, την παρατηρούμενη αντίθεση ανάμεσα σε όσα σκέφτεται και σε όσα αισθάνεται ή κάνει και τις παράλογες και παράδοξες αλλαγές στη συμπεριφορά. Αυτές οι διακυμάνσεις στα συναισθήματα και τη συμπεριφορά του εφήβου, που είναι ενδεικτικές της στάσης του στις διαδικασίες της ανάπτυξης, μπορεί συχνά να προκαλέσουν σύγχυση σε γονείς, εκπαιδευτικούς και κοινωνία, με αποτέλεσμα συχνά η συμπεριφορά αυτή να παρεξηγείται.

Δε θα πρέπει να ξεχνάμε ότι ο έφηβος δεν είναι ακόμα ενήλικας. Παραμένει ανώριμος και θα πρέπει να κατακτήσει ορισμένα ακόμα αναπτυξιακά ορόσημα προκειμένου να εισέλθει στην ενήλικη ζωή του κατάλληλα εφοδιασμένος ώστε να αντιμετωπίσει τις δικές της προκλήσεις: εκπαίδευση, επαγγελματική αποκατάσταση, κοινωνικές σχέσεις, γάμο, ανάληψη της ευθύνης του γονικού ρόλου.

Θα συζητηθούν ιδιαίτερα τα αναμενόμενα αναπτυξιακά επιτεύγματα του εφήβου και οι επιπτώσεις τους στη λειτουργία της οικογένειας.

Ο έφηβος κινείται μεταξύ εξάρτησης και ανεξαρτησίας. Η σχέση του με τους γονείς χρειάζεται να ξαναδοουλευτεί, μέσα από τις διεργασίες της μετάβασης από την παιδική ηλικία στην ενήλικη ζωή. Ο τελικός στόχος είναι βέβαια να επιτύχει ο έφηβος την αυτονομία και την ανεξαρτητοποίησή του. Η προσπάθεια αυτή για αυτονομία του εφήβου συνεπάγεται κλυδωνισμό της ισορροπίας που είχε η οικογένεια μέχρι την περίοδο αυτή. Η ισορροπία αυτή πολύ συχνά εξαρτάται από τον βαθμό της εξάρτησης των παιδιών από τους γονείς τους αλλά και αντίστροφα. Αυτονόητο είναι πως οι γονείς πρέπει να συνεχίσουν να έχουν την ευθύνη του παιδιού τους και επιπλέον να το «κρατήσουν», να απορροφήσουν δηλαδή τις συγκρούσεις των συναισθημάτων αλλά και την αστάθεια της συμπεριφοράς, οικοδομώντας μια σχέση εμπιστοσύνης. Στο σημείο αυτό υπάρχει ο κίνδυνος είτε ο έφηβος είτε οι γονείς, ασυνείδητα, να επιθυμούν να συνεχιστούν οι δεσμοί εξάρτησης. Η συμπεριφορά του εφήβου μπορεί να κάνει τους γονείς να αντιδράσουν με κατασταλτικά μέτρα, οδηγώντας τον έφηβο είτε στην περαιτέρω επιδείνωση της συμπεριφοράς του, είτε στην προσκόλλησή του στους γονείς με αποτέλεσμα την ανεπαρκή αυτονόμησή του. Εξίσου επικίνδυνη είναι και η αντίθετη αντίδραση: «είσαι μεγάλος πλέον, δεν μας χρειάζεσαι εμάς». Αυτή η αντίδραση μπορεί να δημιουργήσει στον έφηβο μια αίσθηση ψευδούς ωριμότητας. Για να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις που τον υπερβαίνουν μπορεί να ταυτιστεί με τη στάση του γονέα, βάζοντας σε κίνδυνο τη σταδιακή

ωρίμανση του δικού του εαυτού. Η πρόωρη απομάκρυνση από τους γονείς μπορεί επίσης να τον κάνει να αισθανθεί μόνος, ανήμπορος και απελπισμένος, καθώς νοιώθει πως δεν μπορεί να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις των μεγάλων. Παραμένει έτσι άβουλος και αναποφάσιτος, ενώ παράλληλα αναζητά διαρκώς στηρίγματα.

Γιατί συμβαίνουν όλα αυτά; Κεντρικά στα παραπάνω είναι δύο ζητήματα: αυτά της απώλειας της παιδικής ηλικίας και η επώδυνη διαδικασία της αποκαθήςλωσης των εξιδανικευμένων εικόνων των γονιών του. Τα δύο αυτά θέματα αφορούν παράλληλα τόσο στον έφηβο όσο και τους γονείς του. Ο έφηβος θα πρέπει σταδιακά να «πενθήσει», όπως αναφέρουν οι θεωρητικοί της εφηβικής ηλικίας, την απώλεια της σιγουριάς, της ασφάλειας, της ανεμελιάς της παιδικής ηλικίας και να αρχίσει να αναλαμβάνει ο ίδιος την ευθύνη του εαυτού του. Επίσης, καθώς ωριμάζει, αρχίζει να αντιλαμβάνεται ότι οι γονείς του δεν είναι ιδανικά πρόσωπα, όπως πίστευε στην παιδική του ηλικία, παντοδύναμα, πανέξυπνα. Αρχίζει και αντιλαμβάνεται τις αδυναμίες τους, να αμφισβητεί τις αξίες τους, τις πεποιθήσεις τους και μαζί με αυτές τις ευρύτερες κοινωνικές και ηθικές αξίες. Στον δρόμο για την υιοθέτηση της δικής του ταυτότητας θα αρχίσει να ταυτίζεται με διάφορα εξωτερικά πρότυπα («είδωλα»), να συμμετέχει σε ομάδες, να ξετάζει, να ενστερνίζεται και στη συνέχεια να απορρίπτει θεωρίες, να «επαναστατεί» και αυτή η διαδικασία θα τον στρέψει από το στενό οικογενειακό πυρήνα στην κοινωνία, τον κόσμο.

Είναι αυτονόητο, πως όσο μεγαλύτερη είναι η ανάγκη των γονιών να εξακολουθούν να είναι τα κεντρικά πρόσωπα στη ζωή του εφήβου, τόσο πιο δύσκολες και επώδυνες θα είναι οι παραπάνω διαδικασίες. Οι ίδιοι οι γονείς αντιμετωπίζουν δυσκολίες στο να αποδεχτούν την απώλεια του γονικού τους ρόλου. Φυσιολογικά, η στέρηση αυτή οδηγεί στο να στραφούν οι γονείς ο ένας στον άλλο για πιο άμεση ικανοποίηση των αναγκών τους ή να συμβιβαστούν με τις μειωμένες ικανοποιήσεις που τους προσφέρει η σχέση με νέους ενήλικες (όπως σε λίγα χρόνια θα είναι τα παιδιά τους). Η ιδανική εικόνα που τους προσέδιδε το παιδί τους είναι γοητευτική και ενίοτε αποπλανητική αλλά θα πρέπει και οι ίδιοι να είναι σε θέση να το βοηθήσουν να την αποκαθλώσει προκειμένου να την αντικαταστήσει με μια άλλη, πιο κοντά στην πραγματικότητα. Με τον τρόπο αυτό βοηθούν το παιδί τους, όταν αυτό θα ενηλικιωθεί, να μπορεί να δημιουργήσει σχέσεις που δε θα βασίζονται στην εξιδανίκευση, η οποία αναπόφευκτα οδηγεί σε απογοητεύσεις και θυμό. Συχνά αυτή η διαδικασία συμπίπτει με την κρίση της μέσης ηλικίας των γονιών. Ο γονιός χαίρεται για την ανάπτυξη του παιδιού του αλλά παράλληλα, αναγκασμένος να κάνει τον απολογισμό της δικής του ζωής, έρχεται αντιμέτωπος με στερήσεις, επιλογές που πιστεύει πως θα έπρεπε να είναι άλλες, αναγνωρίζοντας παράλληλα πως δεν έχει πλέον την ευκαιρία να τις αλλάξει. Τα χρόνια πέρασαν. Και όλα αυτά μπορεί να οδηγήσουν σε κρίση είτε της σχέσης των γονιών με το παιδί τους, είτε των γονιών μεταξύ τους, είτε σε συναισθηματική κρίση του κάθε γονέα ξεχωριστά.

Η επιτυχημένη επίλυση αυτών των συγκρούσεων βοηθά τον έφηβο να διαμορφώσει το δικό του, αυθεντικό σύστημα αξιών, απορρίπτοντας ορισμένες από αυτές των γονιών του και υιοθετώντας άλλες, ενώ δημιουργείται μια καλύτερη αίσθηση εαυτού. Ο έφηβος πλέον ελέγχει τις σκέψεις και τα συναισθήματά του και με βάση αυτά προσδιορίζει τις επιλογές

του. Η προσωπική επιλογή και ευθύνη καθιστά ευκολότερη και την κρίση τους.

Όλα αυτά μεταβάλλουν και τη σχέση του εφήβου με τους συνομηλίκους του. Συχνά παρατηρείται στην ηλικία αυτή οι φιλικές σχέσεις της παιδικής ηλικίας να καταρρέουν για να αντικατασταθούν από άλλες. Στην παιδική ηλικία αυτό που δυνάμωνε τις φιλικές σχέσεις ήταν το παιχνίδι και όχι η κατάθεση προσωπικότητας και χαρακτήρα των ατόμων. Ο έφηβος πλέον αναπτύσσει την ικανότητα να διαλέγει τους φίλους και την παρέα του, των οποίων οι προσδοκίες και οι απαιτήσεις είναι τέτοιες ώστε να ενισχύουν την επιθυμία του να γίνει ενήλικας.

Τα παραπάνω έχουν μια επιπλέον σημαντική συνέπεια. Στην ηλικία αυτή, μέσα από την εκπαίδευση, τίθενται οι βάσεις της μελλοντικής επαγγελματικής απασχόλησης και οι στόχοι για τον τρόπο ζωής. Επομένως, όσο καλύτερης διαπραγματεύσεως έχουν τύχει τα παραπάνω θέματα, τόσο πιθανότερο είναι οι επιλογές αυτές να δώσουν μελλοντικά ικανοποίηση στον έφηβο.

Το άλλο κύριο επίτευγμα αυτής της ηλικίας είναι η απορρόφηση των κραδασμών που προκαλεί η ανάδυση της σεξουαλικότητας στην εφηβική ηλικία και των σωματικών αλλαγών που οφείλονται στην ορμονική αφύπνιση του σώματος του εφήβου.

Οι ορμονικές αλλαγές προκαλούν αλλαγές στα πρωτεύοντα και τα δευτερεύοντα χαρακτηριστικά του φύλου. Οι αισθητηριακές προσλήψεις του εφήβου κατακλύζονται από πρωτόγνωρα ερεθίσματα που προκαλούν ευχαρίστηση ταυτόχρονα όμως και ντροπή, άγχος, αμηχανία. Πώς θα δεχτούν οι γονείς αυτές τις καινούργιες εμπειρίες; Πώς θα επιδράσουν στις σχέσεις με τους συνομηλίκους;

Η «σεξουαλικοποίηση» του κοινωνικού περιβάλλοντος και των οπτικών παραστάσεων των παιδιών και των εφήβων δε βοηθά στη σταδιακή απαρτίωση ή σύνθεση των καινούργιων αυτών εμπειριών στο σύνολο της ταυτότητας του ατόμου. Η απότομη και συχνά άκαιρη αφύπνιση της σεξουαλικότητας σημαίνει πως το παιδί ή ο έφηβος δε διαθέτει το απαιτούμενο χρονικό διάστημα να διαπραγματευτεί τα αρνητικά συναισθήματα που συνοδεύουν τη σεξουαλικότητα, να μπορέσει να τα αντιμετωπίσει και να τα τακτοποιήσει κατάλληλα. Το γεγονός αυτό συμβάλλει σημαντικά στην αστάθεια των σχέσεων αργότερα στη ζωή του αλλά τελικά και στην ίδια την απόλαυση της σεξουαλικής επαφής, που μετατρέπεται σε «μόδα», «must», μίμηση επιβεβλημένων προτύπων κλπ.

Η αμηχανία ή η ντροπή λοιπόν, αρχικά μπορεί να οδηγήσουν στην απομόνωση του εφήβου. Στο σημείο αυτό καθοριστικός είναι ο ρόλος του γονέα. Εφόσον ο ίδιος έχει διαπραγματευτεί με ικανοποιητικό τρόπο τα ζητήματα της δικής του σεξουαλικότητας θα μπορέσει να βοηθήσει τον έφηβο να λύσει τις απορίες του χωρίς να χρειαστεί να καταφύγει στους μύθους των συνομηλίκων του ίδιου φύλου, που στηρίζονται στην άγνοια συχνά και τις φαντασιώσεις που τρέφονται από τους ίδιους φόβους, οι οποίοι μπορεί να αναστείλουν περαιτέρω τη φυσιολογική σεξουαλική ανάπτυξη. Η εικόνα του ατόμου του άλλου φύλου μπορεί να διαστρεβλωθεί τόσο που να τρομάξει, όπως και η εικόνα του ίδιου του εαυτού. Στη διαστρεβλωμένη αυτή εικόνα μπορεί να συμβάλει και η αντίστοιχη, ασυνείδητη των γονιών, οι οποίοι, με

υπερβολικές απαγορεύσεις ή απουσία ορίων (ακόμα και με στάσεις του τύπου: «δε θέλω να γνωρίζω τίποτε για όλα αυτά») δυσκολεύουν την απαρτίωση της σεξουαλικής ταυτότητας του παιδιού τους. Ζητούμενο είναι να εδραιωθεί η επιθυμία, με τρόπο σταδιακό, ώριμο και κατάλληλο, που θα αποτελέσει τη βάση των ετεροφυλόφιλων σχέσεων στη μετέπειτα ζωή του εφήβου.

Η εφηβεία, η ταυτότητα, η σεξουαλικότητα είναι μια άγνωστη περιοχή, την οποία το παιδί θα πρέπει να γνωρίσει και να κατακτήσει ώστε να ενηλικιωθεί. Στην προσπάθεια αυτή οι γονείς θα πρέπει να είναι αρωγοί. Θα πρέπει, στηριζόμενοι στις γνώσεις, τις εμπειρίες και τις αναμνήσεις της δικής τους εφηβείας, να θέτουν τα όρια που πιστεύουν ότι τους βοήθησαν στη δική τους εξερεύνηση αυτής της άγνωστης περιοχής. Δε θα πρέπει όμως να ξεχνάνε ότι η περιοχή που καλείται να εξερευνήσει το παιδί τους είναι μία καινούργια περιοχή και σε αυτή θα πρέπει να το βοηθήσουν να αναπτύξει πρωτοβουλίες, να χρησιμοποιήσει τρόπους και ιδέες δικές του, αφού το ίδιο είναι ο δέκτης των μηνυμάτων του καιρού του. Στην πορεία αυτή θα υπάρξουν συγκρούσεις στις οποίες οι γονείς, με τη βοήθεια του υποστηρικτικού τους, ώριμου ρόλου, θα βοηθήσουν τον έφηβο να ανακαλύψει τις λύσεις, τις οποίες θα χρησιμοποιήσει αργότερα σα μοντέλο για την εξερεύνηση και άλλων, άγνωστων περιοχών στη ζωή του. Όπως αναφέρει ένας έφηβος: «Μπορεί να θέλω να κάνω ό,τι μου γουστάρει, αλλά αν οι γονείς μου δεν μου έβαζαν όρια, θα πίστευα πως δε με αγαπάνε».

Χάσμα γενεών

Χάσμα γενεών είναι η συναισθηματική και πνευματική αποξένωση των ανθρώπων που ανήκουν σε διαφορετικές γενιές. Η έλλειψη, αν όχι παντελούς, τουλάχιστον σωστής συνεννόησης των ανθρώπων δύο διαφορετικών γενεών. Η διαφορά αντιλήψεων για τη ζωή και τα προβλήματα της και η αδυναμία συνεννόησης μεταξύ των νέων και των ηλικιωμένων. Το φαινόμενο είναι παλιό, όσο παλιά είναι και η ανθρώπινη ζωή. Η διάσταση αυτή ανάμεσα στις δυο γενιές είναι αποτέλεσμα της κοινωνικής εξέλιξης της ανθρωπότητας και ως ένα σημείο είναι η φυσιολογική κατάσταση.

Αίτια δημιουργίας:

Κατά το χάσμα των γενεών, το άτομο γίνεται έρμαιο δύο διαφορετικών και αντικρουόμενων καταστάσεων: άλλο του υπαγορεύει η πραγματική του επιθυμία, δηλαδή ο πραγματικός του εαυτός, και άλλο ο «κόσμος», δηλαδή οι άλλοι, που με τους καταναγκασμούς τους του δημιουργούν το αίσθημα της ασφυξίας. Κάθε φορά που προβάλλει ο πραγματικός του εαυτός και ατόφια η επιθυμία του, είναι τόσο δυνατός και απαιτητικός όσο εξίσου δυνατή και απαιτητική είναι η λογική και τα «πρέπει» των άλλων. Το αποτέλεσμα είναι η εσωτερική σύγκρουση, ο διχασμός του ατόμου, η αναβλητικότητα πραγματοποίησης της πραγματικής επιθυμίας, η παθητικότητα, η προσωπική δυστυχία και η σύγκρουση τόσο με τον εαυτό του όσο και με το περιβάλλον του.

Πιο συγκεκριμένα, τα αίτια μπορεί να είναι βιολογικά. Οι νέοι έχουν σωματική δύναμη, αντοχή κλπ., που δεν έχουν οι μεγάλοι. Η σωματική ευεξία δίνει στους νέους ζωρότητα, ορμή, ζωτικότητα, ευκινησία, αυτοπεποίθηση, θάρρος, πρωτοβουλία και δράση, ενθουσιασμό, αυθορμητισμό, δίψα για ζωή, όρεξη για δραστηριοποίηση και για διοχέτευση του περισσεύματος της ενέργειας τους, στοιχεία που δεν έχουν οι ώριμοι άνδρες. Οι νέοι έχουν έντονες βιολογικές μεταβολές που επιδρούν στην ψυχολογία τους, ενώ οι ηλικιωμένοι έχουν ψυχολογικά και άλλα προβλήματα, αλλαγές με το πέρασμα του χρόνου, που κάνουν πιο έντονο το χάσμα γενεών. Είναι διαφορετική η ψυχροσύνθεση, οι ανάγκες, τα ενδιαφέροντα, οι απαιτήσεις ανάμεσα στους νέους και τους ώριμους. Αφού, λοιπόν, κάθε εποχή έχει τη δική της φυσιογνωμία, φυσικό είναι και οι άνθρωποι κάθε εποχής να έχουν τα δικά τους χαρακτηριστικά γνωρίσματα, που συνήθως δεν ταυτίζονται μ' εκείνα των ανθρώπων άλλων εποχών.

Όσον αφορά τον πνευματικό τομέα, νέοι και ηλικιωμένοι μορφώθηκαν κάτω από διαφορετικό εκπαιδευτικό σύστημα, που είχε διαφορετικούς στόχους. Η μορφωτική διαφορά ανάμεσα στις δυο γενιές διαμορφώνει διαφορετικές προσωπικότητες, που έχουν διαφορετικές αντιλήψεις, επιδιώξεις και συνθήκες ζωής. Οι δυο γενιές έχουν ακόμα δικές τους οικονομικές, πολιτικές και ηθικές αρχές και διαμορφώνουν την προσωπικότητα τους σύμφωνα μ' αυτές. Γι' αυτό η κάθε γενιά έχει και διαφορετική βιοθεωρία και κοσμοθεωρία. Οι νέοι κατέχονται από το πνεύμα της αλλαγής, αρνούνται τα καθιερωμένα σύμβολα και τις τυποποιημένες ιδέες, ελέγχουν, κρίνουν, είναι προοδευτικοί, ενώ οι μεγάλοι είναι συντηρητικοί, καχύποπτοι και έχουν πείρα και σύνεση. Οι

διαφορές αυτές προκαλούν κάθε είδους συγκρούσεις και εντείνουν το χάσμα των γενεών.

Στον ψυχολογικό τομέα, οι δυο γενιές εκπροσωπούν διαφορετικές εποχές. Κάθε εποχή έχει τη δική της προσωπικότητα και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της, στον ηθικό, κοινωνικό, ανθρωπιστικό, πολιτικό, ιδεολογικό και θρησκευτικό τομέα. Οι νέοι είναι τολμηροί, επαναστατικοί, ιδεαλιστές, φιλόδοξοι, ανυπόμονοι, έχουν φαιστειώδη χαρακτήρα, ανεξαρτητοποιούνται γρηγορότερα και κινούνται πιο πολύ από το συναίσθημα. Αντίθετα οι ηλικιωμένοι λόγω της πείρας τους κινούνται από τη λογική, με περίσκεψη, ρεαλισμό, έχουν αυτοκυριαρχία και είναι λιγότερο τολμηροί και αποφασιστικοί. Επειδή οι δύο γενιές αναπτύχθηκαν κάτω από διαφορετικές ηθικές συνθήκες, η ηθική των νέων διαφέρει απ' την ηθική των ηλικιωμένων. Το διαφορετικό, λοιπόν, κοινωνικό και πολιτιστικό περιβάλλον μέσα στο οποίο ζουν και αναπτύσσονται οι δυο γενιές, διαμορφώνει την προσωπικότητα των ατόμων σύμφωνα μ' αυτές.

Γιατί σήμερα το χάσμα γενεών είναι πιο έντονο;

Σήμερα οι νέοι ωριμάζουν βιολογικά, πνευματικά και συναισθηματικά πιο γρήγορα, ενώ παρατείνεται η διάρκεια ζωής των μεγάλων. Έτσι οι ώριμοι μένουν πιο πολύ χρόνο στην ενεργό δράση, δε θέλουν να δώσουν πρόωρα τη «σκυτάλη» στους νέους, γιατί νιώθουν απόμαχοι της ζωής και μπαίνουν στο περιθώριο· αυτό προκαλεί οξύτητα στις σχέσεις των δυο γενεών.

Ακόμα, σήμερα οι σπουδές διαρκούν περισσότερο χρόνο, επομένως και η οικονομική εξάρτηση των νέων από τους μεγάλους, το άγχος και η ανασφάλεια κάνουν δύσκολη την επικοινωνία και τη συνεννόηση, προ καλούν αγεφύρωτες διαφορές ανάμεσα στις δύο γενιές.

Τέλος, οι νέοι σήμερα έχουν μεγαλύτερη μόρφωση και καλύτερη ενημέρωση λόγω του διαδικτύου, των μέσων μαζικής ενημέρωσης και της κυκλοφορίας περισσότερων βιβλίων. Έτσι οι νέοι έχουν πνευματικές ανησυχίες, διακατέχονται από αμφιβολίες, δεν πιστεύουν τυφλά ό,τι τους πουν οι ώριμοι και ονειρεύονται έναν καλύτερο κόσμο, στον οποίο θέλουν να δώσουν το δικό τους ήθος και ύφος. Η τάση για το καινούριο, αυτή η «κρίση πρωτοτυπίας» των νέων προκαλεί κάθε λογής συγκρούσεις με τους ώριμους και καλλιεργεί το χάσμα γενεών.

Προβλήματα της εφηβικής ηλικίας στο παρελθόν και σήμερα

Οι λόγοι που συμβαίνουν οι εξαιρετικά δυσάρεστες αυτές και για τα δύο μέρη (εφήβους και γονείς) συγκρούσεις είναι πολλοί. Πρώτη βασική αιτία είναι η διαφορά ηλικίας που χωρίζει τη γενεά των νέων από τους ενηλίκους. Η απόσταση αυτή δημιουργεί, όπως είναι φυσικό, τη λεγόμενη διαφορά στην «πολιτιστική καταγωγή» (π.χ. ο πατέρας ξεκίνησε από διαφορετική κοινωνική τάξη από κείνη που είναι ο γιος του, έχει διαφορετικές ιδέες και διαφορετική προσωπική ιστορία) οι λόγοι αυτοί εξηγούν αρκετά ικανοποιητικά το

χαρακτήρα ή τη σημερινή κοινωνική θέση του, αλλά δημιουργούν και τις διαφορές στις οποίες οφείλονται εν μέρει και οι συγκρούσεις των δύο γενεών). Κύριο πεδίο συγκρούσεων είναι ο τομέας της ηθικής, όπου οι γονείς αδυνατούν να δεχτούν ως σωστά πράγματα εκείνα που αποδοκίμαζε η κοινή γνώμη της εποχής τους.

Δεύτερη βασική αιτία των συγκρούσεων είναι η σημαντική συνήθως βιολογική διαφορά που υπάρχει ανάμεσα στους γονείς και στα παιδιά τους. Οι συχνοί διαπληκτισμοί ανάμεσα στους εφήβους και τους γονείς τους ή και άλλους ενήλικους δεν είναι δυνατό να έχουν πάντοτε αιτίες που να βρίσκονται μόνο στην εφηβική παράταξη. Ίσως η ζωντάνια και το σφρίγος των νέων να δημιουργεί ένα αίσθημα υποσυνείδητης ζήλιας ή πικρίας σε κάποιους ενήλικους, επειδή πέρασαν οριστικά τα δικά τους νιάτα. Καταπιέζοντας το συναίσθημα αυτό οι μεγαλύτεροι γελούν περιφρονητικά για τα καμώματα, τις προτιμήσεις, τους τρόπους και τις ιδέες, τις ιδιοτροπίες στην εμφάνιση της νεανικής συντροφιάς που γίνονται συχνά μόνο για να κινήσουν την προσοχή ή την αγανάκτηση.

Οι γονείς είναι συνήθως σαράντα ετών και παραπάνω, τα παιδιά τους είναι δεκατριών με δεκαοχτώ. Δεν είναι τελείως έξω από τα πράγματα το να υποθέσει κανείς ότι η χρονική αυτή διαφορά μέσα στην ίδια οικογένεια μπορεί να εξηγήσει την ύπαρξη των αισθημάτων δυσαρέσκειας προς τη νέα γενεά, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις που αυτή προσβάλλει ή πληγώνει από έλλειψη διπλωματικότητας τους μεγαλύτερους της. Όπως είναι φυσικό, τα προβλήματα αυτά γίνονται κάπως οξύτερα, όταν τρεις γενεές πρέπει να συνυπάρξουν.

Τρίτη βασική αιτία που εξηγεί, ως ένα σημείο πάντοτε, τις συγκρούσεις ανάμεσα στους εφήβους και στους γονείς τους είναι ο διαφορετικός ρόλος που η κοινωνία αναθέτει στους γονείς. Οι γονείς έχουν εξουσία, υποχρεώσεις αλλά και δικαιώματα πάνω στα παιδιά τους και το κοινωνικό περιβάλλον απαιτεί από τους εφήβους να σέβονται την εξουσία αυτή. Όμως συχνά ο έφηβος αντιμετωπίζει μια δύσκολη κατάσταση, διότι είναι υποχρεωμένος να υπακούει τρεις ή τέσσερις διαφορετικές εξουσίες: τους γονείς του, το σχολείο, τους κοινωνικούς νόμους και τις απαιτήσεις της ομάδας των συνομηλίκων του. Έτσι, συχνά δημιουργούνται συγκρούσεις, γιατί άλλα διατάζει η οικογένειά του κι άλλα απαιτούν οι φίλοι και οι συνομηλικοί του εφήβου.

Το χάσμα των γενεών στην ψηφιακή εποχή

Τα παιδιά που γεννήθηκαν την εποχή των υπολογιστών είναι πολύ διαφορετικά από αυτά που γεννήθηκαν την εποχή της τηλεόρασης. Η ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας, σύμφωνα με τους ψυχολόγους, δημιουργεί ολοένα και μεγαλύτερα χάσματα γενεών.

Στους New York Times, ο δημοσιογράφος Brad Stone γράφει την έκπληξη που ένιωσε όταν η δύο ετών κόρη του έπιασε το Kindle, το βιβλίο/υπολογιστή και είπε: το βιβλίο του μπαμπά! Το μωράκι, που ξέρει ήδη το παραδοσιακό βιβλίο, αναγνώρισε ότι οι λέξεις που διαβάζει ο μπαμπάς στο

συνηθισμένο βιβλίο, περάστηκαν, με κάποιο τρόπο, σε ένα ηλεκτρονικό μαραφέτι που μοιάζει με παιχνίδι, και εδώ είναι η ουσία, της φαίνεται κάτι το απόλυτα φυσιολογικό.

Η οπτική γωνία που θα διαμορφώσει αυτό το μωρό για τον κόσμο, θα είναι διαφορετική από αυτή του πατέρα του. Ήδη, μιλάει με τη γιαγιά και τον παππού στο Skype video και ξέρει ήδη να παίζει παιχνίδια στο iPhone του μπαμπά. Μεγαλώνει με αυτά τα ηλεκτρονικά επιτεύγματα, αλλά δεν μπορούμε να πούμε το ίδιο για ένα παιδί 10 μόλις χρόνια μεγαλύτερο. Το άρθρο του Stone έχει να κάνει ακριβώς, με το χάσμα των ηλεκτρονικών γενεών.

Ο Lee Rainey, διευθυντής του «More articles about Pew Research Center», ισχυρίζεται ότι νέοι με διαφορά ηλικίας 2, 3 ή 4 χρόνων, έχουν πολύ διαφορετικές εμπειρίες από την τεχνολογία. Αυτή αναπτύσσεται τόσο γρήγορα που δεν την προλαβαίνει κανείς. Οι φοιτητές του πανεπιστημίου συχνά απορούν με τα όσα καταφέρνουν να κάνουν τα παιδιά του γυμνασίου με τις καινούριες τεχνολογίες με τις οποίες οι ίδιοι δεν είναι εξοικειωμένοι. Μπορούμε να μιλάμε για χάσμα των “ηλεκτρονικών” γενεών, με κάθε πληθυσμιακή κατηγορία να έχει διαμορφωθεί σύμφωνα με την επικρατούσα τεχνολογία της εποχής της. Το άλλο παράδειγμα που δίνει ο Stone, είναι αυτό της ηλικίας 3 ετών κόρης ενός φίλου του η οποία, έχοντας συνηθίσει τόσο πολύ την οθόνη αφής του iPhone του πατέρα της, μόλις δει φορητό υπολογιστή, πηγαίνει και αγγίζει την οθόνη του, περιμένοντας κάποια αντίδραση. Οι πρόσφατες έρευνες του Ερευνητικού Κέντρου Pew έδειξαν ότι οι έφηβοι στέλνουν πολύ περισσότερα SMS από τους άνω των 20 ετών, ενώ παίζουν και πολύ περισσότερα online παιχνίδια.

Ο Larry Rosen, καθηγητής ψυχολογίας στο πανεπιστήμιο της Καλιφόρνια, ξεχωρίζει τη σημερινή νεολαία σε δύο κατηγορίες. Όσοι γεννήθηκαν κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980 αποτελούν τη Net Generation, ενώ όσοι γεννήθηκαν από το 1990 ως σήμερα, αποτελούν την iGeneration. Σημερινοί εικοσάρηδες ή μόλις 30 ετών, οι ανήκοντες στη Net Generation, περνούν (σύμφωνα με τα στοιχεία του Rosen) γύρω στις 2 ώρες καθημερινά μιλώντας στο τηλέφωνο και χρησιμοποιούν συχνά το ηλεκτρονικό τους ταχυδρομείο. Η iGeneration, κάτι σαν τα μικρά αδελφάκια των προηγούμενων, περνούν πολύ περισσότερο χρόνο γράφοντας παρά μιλώντας στο τηλέφωνο, δεν συγκινούνται από την τηλεόραση, ενώ έχουν την τάση να επικοινωνούν κυρίως με messenger από το Διαδίκτυο. Ο Rosen προβλέπει ότι οι νέες γενεές δεν θα διακρίνονται για την υπομονή τους, αντίθετα από τους μεγαλύτερους, θα περιμένουν άμεση ανταπόκριση από τους ανθρώπους που έρχονται σε επαφή και θα επιδεικνύουν ανυπομονησία. Θα περιμένουν από τους καθηγητές τους άμεση ανταπόκριση και αυτό βέβαια θα δημιουργήσει προβλήματα. Επίσης, θα έχουν την εντύπωση ότι μπορούν να έχουν πρόσβαση στο οτιδήποτε και στον καθένα επειδή, έτσι θα έχουν συνηθίσει. Ο Mizuko Ito, ανθρωπολόγος και ερευνήτης του πανεπιστημίου της Καλιφόρνια, πιστεύει ότι τα παιδιά που παίζουν ψηφιακά και online παιχνίδια όπως το Club Penguin ή το Moshi Monsters, θα δυσκολεύονται να δουν τη διαφορά ανάμεσα στους ψηφιακούς και τους πραγματικούς τους φίλους. Βρίσκει όμως θετικό το γεγονός ότι αυτά τα παιδιά θα διασκεδάζουν συμμετέχοντας ενεργά, με τον υπολογιστή τους και δεν θα τους αρέσει καθόλου, από όσο έχει ήδη φανεί, να “αράζουν” στον καναπέ και να βλέπουν τηλεόραση. Πιθανά, θα είναι

πιο δημιουργικά από τους γονείς τους, αλλά θα είναι ταυτόχρονα και πιο εκλεκτικά σε σχέση με τα προϊόντα που θα αγοράζουν και θα υποχρεώσουν τις βιομηχανίες και τις εταιρείες να πωλούν προϊόντα υψηλού επιπέδου.

Το πιο ενδιαφέρον πάντως είναι ότι αυτοί οι ειδικοί παρατηρούν ότι οι σημερινοί νέοι είναι πιο ικανοί στην πολυεπεξεργασία, στο να κάνουν πολλές ενέργειες ταυτόχρονα, με σχετική επιτυχία. Οι έρευνες του Rosen καταδεικνύουν ότι οι ηλικίας 16-18 ετών μπορούν και εκτελούν ταυτόχρονα 7 διαφορετικά πράγματα (να στέλνουν για παράδειγμα SMS ενώ συνομιλούν στο messenger, τσεκάρουν το Facebook, ακούνε μουσική και βλέπουν τηλεόραση...) Οι άνω των 20 καταφέρνουν 6 ενώ οι γύρω στα 30 μόλις ...5,5. Δεν το λένε ξεκάθαρα, αλλά το αφήνουν να εννοηθεί και με το παραπάνω, οι σημερινοί νέοι είναι πιο έξυπνοι από τους γονείς τους. Αυτό είναι πολύ παρήγορο αν αναλογιστούμε κατά πόσο κάναμε εμείς οι μεγαλύτεροι καλύτερο τον κόσμο που τόσο πολύ θέλαμε να αλλάξουμε.

Αποτελέσματα:

A. Θετικά:

1. Κάθε διαφορά ή αντίθεση οδηγεί στη σύγκριση και αυτή στο καινούριο, στην πρόοδο και τον πολιτισμό. Ο νέος κερδίζει την εκτίμηση και το σεβασμό των μεγαλύτερων. Αποδεικνύεται καλλιεργημένος, ευγενής, ειλικρινής και συνεργάσιμος.

B. Αρνητικά:

1. Η αντίθεση ή η σύγκριση βλάπτει και τις δύο πλευρές.
2. Με την έλλειψη επικοινωνίας οι νέοι δεν αξιοποιούν την πείρα, τη λογική και την κρίση των μεγάλων, ώστε ν' αποφεύγονται πράξεις άστοχες ή βιαστικές ενέργειες.
3. Η έλλειψη σεβασμού προκαλεί πικρία και απογοήτευση στους μεγάλους. Έτσι το χάσμα των γενεών διευρύνεται.
4. Το χάσμα απομακρύνει από τις δύο γενεές τη συνεργασία, το διάλογο και την κατανόηση, που είναι απαραίτητα στοιχεία για την κοινωνική πρόοδο. Ανάπτυξη βίας και εγκληματικότητας.
5. Πνευματική και ηθική κατάπτωση.

Προϋποθέσεις — Ευνοϊκοί παράγοντες για τη Θεραπεία ή μείωση του χάσματος:

Το χάσμα των γενεών δεν είναι δυνατό να εξαλειφθεί, γιατί δεν είναι ασθένεια, είναι φυσικός νόμος. Όμως, μπορεί να γεφυρωθεί, ώστε να μειωθούν οι διαφορές αυτές.

Αυτό μπορεί να γίνει με:

1. Παιδεία ολοκληρωμένη για πνευματική καλλιέργεια, ωριμότητα, αγάπη και εμπιστοσύνη.
2. Σωστή διαπαιδαγώγηση των νέων (οικογένεια, σχολείο, πολιτεία).

3. Διάθεση για κατανόηση από τη μια γενιά των προβλημάτων της άλλης με αμοιβαίες υποχωρήσεις.
4. Αμοιβαίο σεβασμό δικαιωμάτων και υποχρεώσεων.
5. Ειλικρινή διάλογο και από τις δυο γενεές για καλύτερες διαπροσωπικές σχέσεις μεταξύ μεγαλύτερων και νέων.
6. Καλλιέργεια ανθρωπισμού.
7. Ομαλή κοινωνικοποίηση του νέου στην κοινωνία.
8. Στοργικό και έμπρακτο ενδιαφέρον της κοινωνίας για τους νέους.
9. Καλλιέργεια ισχυρής βούλησης, ορθής κρίσης και πίστη σε υψηλά ιδανικά.
10. Οι μεγαλύτεροι ν' αποβάλουν τον υπερβολικό συντηρητισμό και να προσφέρουν στους νέους ό,τι καλό έχει η παράδοση. Να γκρεμίσουν τα σινικά τείχη των «μη» και «μη», που πιεστικά υψώνουν γύρω από τους νέους, αφήνοντας τους τις πρωτοβουλίες.
11. Η συμπεριφορά των μεγάλων προς τους νέους να είναι η ειλικρίνεια, η αγάπη, η ευγένεια, η υπομονή και η ανεκτικότητα, η κατανόηση, η συγκαταβατικότητα στις ενέργειές τους.
12. Οι μεγαλύτεροι να πλησιάζουν τους νέους, ν' ακούσουν τα προβλήματα τους και να τους βοηθήσουν ν' αναπτύξουν την πρωτοβουλία.
13. Οι νέοι πρέπει να ακούσουν τις συμβουλές των ώριμων και να αξιοποιήσουν την πείρα τους.
14. Αυτοκριτική και αυτοέλεγχο από τις δυο γενεές, ώστε να μειωθούν οι αντιθέσεις ανάμεσα στους νέους και τους ώριμους και να τεθούν οι βάσεις για μια δημιουργική συνεργασία, που οδηγεί στην ατομική και κοινωνική πρόοδο.

Συμπερασματικά, το χάσμα των γενεών είναι φυσιολογική κατάσταση ανάμεσα στις δύο γενιές και οφείλεται σε πολλές αιτίες. Χρειάζεται προσπάθεια και από τις δύο ηλικίες για τη γεφύρωση του χάσματος. Έτσι θα υπάρχουν ομαλές διαπροσωπικές σχέσεις μεταξύ των ατόμων των γενεών, όπου θα κυριαρχεί η συνεργασία, η κατανόηση, ο διάλογος και η κοινή προσπάθεια. Τότε οι ωφέλειες θα είναι πολλές για όλους· για το άτομο και την κοινωνία, για την ίδια τη ζωή.

Το άτομο γίνεται έρμαιο δύο διαφορετικών και αντικρουόμενων καταστάσεων: άλλο του υπαγορεύει η πραγματική του επιθυμία, δηλαδή ο πραγματικός του εαυτός, και άλλο ο «κόσμος», δηλαδή οι άλλοι, που με τους καταναγκασμούς τους του δημιουργούν το αίσθημα της ασφυξίας. Κάθε φορά που προβάλλει ο πραγματικός του εαυτός και απόφια η επιθυμία του, είναι τόσο δυνατός και απαιτητικός όσο εξίσου δυνατή και απαιτητική είναι η λογική και τα «πρέπει» των άλλων. Το αποτέλεσμα είναι η εσωτερική σύγκρουση, ο διχασμός του ατόμου, η αναβλητικότητα πραγματοποίησης της πραγματικής επιθυμίας, η παθητικότητα, η προσωπική δυστυχία.

Στερεότυπα

Τα στερεότυπα είναι ταξινομημένες αντιλήψεις, που συνήθως οφείλονται σε μη επαρκή πληροφόρηση, σχετικά με τα χαρακτηριστικά ή την ιδεολογία κάποιας κοινωνικής ομάδας. Τα στερεότυπα βασίζονται σε προϋποθέσεις, δηλαδή σε προκατασκευασμένες ψευδείς ιδέες, οι οποίες επηρεάζουν τους εφήβους κάνοντας τους επιθετικούς. Γίνονται η βάση της διαμόρφωσης του χαρακτήρα του εφήβου περνώντας του πολλές ρατσιστικές αντιλήψεις. Έτσι παρεμποδίζουν την λειτουργία της κρίσης του, καθορίζοντας με αυτόν τον τρόπο την αντίδραση και την συμπεριφορά του απέναντι στους συνομηλίκους του.

Αίτια

Τα αίτια που οδηγούν στην ύπαρξη των στερεοτύπων είναι ποικίλα και διαχωρίζονται σε πνευματικά και κοινωνικά.

Στα πνευματικά ανήκουν: το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο του νέου που είναι ο βασικός λόγος της επιρροής του από τα στερεότυπα. Έπειτα η έλλειψη της κριτικής σκέψης σε συνδυασμό με την ημιμάθεια και με την δοκησιοσοφία, δηλαδή την εντύπωση του εφήβου ότι είναι παντογνώστης, κάτι που δεν ισχύει, τον οδηγούν σε ακραίες συμπεριφορές.

Έπειτα στα κοινωνικά αίτια ανήκουν τα ΜΜΕ, τα οποία έχοντας μεγάλη διάδοση και επηρεάζοντας τους τηλεθεατές, καλλιεργούν το εθνικιστικό πνεύμα του έφηβου τηλεθεατή. Για παράδειγμα αν ένας Έλληνας έκλεβε κάποιο μαγαζί ο τίτλος των ειδήσεων θα ήταν : «έγινε ληστεία σε κατάστημα στην Αθήνα», ενώ αν ο δράστης ήταν αλλοδαπός οι ειδήσεις θα έλεγαν «αλλοδαπός λήστεψε το κατάστημα στην Αθήνα». Αυτή η μικρή λεπτομέρεια δημιουργεί στερεοτυπικές και ρατσιστικές αντιλήψεις στους Έλληνες νέους κάνοντάς τους να θεωρούν ότι οι αλλοδαποί δεν είναι και δεν θα μπορέσουν ποτέ να είναι έντιμοι πολίτες. Ακόμη, ο σύγχρονος και πολυάσχολος τρόπος ζωής των νέων δεν τους αφήνει περιθώρια σκέψης, έχοντας ως αποτέλεσμα την «απορρόφηση» των ειδήσεων και των αντιλήψεων των άλλων, πιστεύοντας πως αυτές είναι σωστές.

Συνέπειες

Εξαιτίας των στερεοτύπων, υπάρχουν πολλές συνέπειες ως προς το άτομο, μόνο του, αλλά και ως προς την κοινωνία. Το άτομο (σε αυτή τη περίπτωση ο έφηβος) γίνεται λιγότερο κοινωνικό, στρέφεται στον εαυτό του και "φοβάται" να κάνει φίλους, διότι, όπως νομίζει, οι γνώμη των υπολοίπων μετράει

περισσότερο από τη δική του. Επίσης, λόγω των στερεοτύπων καθίσταται δυσχερής η ανεύρεση της αλήθειας, γιατί ήδη υπάρχει διαμορφωμένη άποψη πάνω σε κάποιο κοινωνικό ή άλλου είδους θέμα, και γιατί υπάρχει έλλειψη κριτικής σκέψης στους εφήβους, αφού δεν έχουν ενηλικιωθεί, άρα δεν έχουν ωριμάσει και δεν έχουν διαμορφώσει την τελείως δική τους προσωπικότητα. Έπειτα, εμφανίζεται πνευματική στείρωση στον έφηβο, και εξαιτίας της μονομέρειας της σκέψης δεν αναπτύσσεται η φαντασία, κάτι που είναι πολύ σημαντικό για πολλούς διάφορους λόγους. Σε αυτό το σημείο πρέπει να τονιστεί η απώλεια της ηθικής συνείδησης που δημιουργούν τα στερεότυπα. Η προκαθορισμένη στάση οδηγεί στην αδικία και στην απόρριψη των διαφορετικών, από τους νέους. Επιπροσθέτως, τα στερεότυπα συνοδεύονται από ρατσισμό, φανατισμό και πάθη που καταλήγουν σε απάνθρωπη, επιθετική συμπεριφορά και στην παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Εκτός από της συνέπιες στο άτομο υπάρχουν, φυσικά, και συνέπιες στη κοινωνία. Πρώτα, προκαλούν κοινωνική δυσαρμονία και δυσλειτουργία, έχοντας ως αποτέλεσμα την στασιμότητα της κοινωνικής ανάπτυξης, ώστε η πολιτεία να οδηγείται ή να βρίσκεται σε παρακμή. Έπειτα, γίνεται αισθητή η πολιτική αστάθεια του κράτους, η καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όπως και ο πολιτικός φανατισμός, όλα αυτά μαζί συνήθως καταλήγουν σε εμφύλιες ή άλλου είδους συρράξεις. Ακόμη διαπιστώνεται μια αδυναμία συνεργασίας όλων των λαών και κρατών για την επίτευξη της παγκόσμιας ειρήνης και την καταπολέμηση των κοινών προβλημάτων. Τέλος, υπάρχει μαζοποίηση και παθητικοποίηση, από την δουλική αποδοχή των στερεοτύπων και την εκμηδένιση του προσωπικού στοιχείου. Έτσι, καθίσταται ευκολότερη η χειραγώγηση και η ετεροκατεύθυνση της κοινωνίας.

Νεολαία και εξουσία

Ψυχολογική κατανόηση

Νέα γενιά σημαίνει αντίθεση προς την προηγούμενη, προς την υπάρχουσα, προς την παλιά. Πρέπει όμως πρώτα-πρώτα να συμφωνήσουμε, πως στη φύση του νέου ανθρώπου είναι ο ιδανισμός, ενθουσιασμός και η αντίδραση προς το παραδεδεγμένο. Η αντίδραση αυτή επιτρέπει στο νεαρό άτομο να νιώσει ότι υπάρχει αυτόνομα, ότι αποτελεί επιτέλους ίδια ύπαρξη που μπορεί να επιζήσει και να αντιμετωπίσει τις δυσκολίες της ζωής πετώντας με τα δικά της φτερά. Δεν πρέπει να μας φοβίζει και φυσικά δεν πρέπει να μη διακρίνουμε αυτή τους την τάση για αυτό ύπαρξη πίσω από οποιαδήποτε παράδοση ή δυσάρεστη για μας συμπεριφορά των νέων. Τα άτομα(συνηθέστερα είναι οι γονείς) που αντιδρούν, δεν αποδέχονται το φυσιολογικό αυτό χάσμα ανάμεσα στις μεγαλύτερες και μικρότερες γενιές. Αυτές οι αντιλήψεις μπορούν να οδηγήσουν στη δημιουργία ενός βαθύτερου χάσματος το οποίο μπορεί να καταλήξει στην αποφυλάκιση των τολμηρών και ζωηρών ονείρων της νέας γενιάς. Από τη μία, λοιπόν, μεριά η ορμή των νέων και η λαχτάρα τους για ζωή, για δράση, από την άλλη η λανθασμένη αντιμετώπιση αυτής της ορμής εκ μέρους των «μεγάλων», μεγαλώνουν τα όρια αυτού του χάσματος.

Κοινωνιολογική κατανόηση

Δυστυχώς το πρόβλημα της σημερινής γενιάς είναι μεγαλύτερο και βαθύτερο και δεν μπορεί να εξηγηθεί μόνο με την βοήθεια της Ψυχολογίας. Δεν πρόκειται για το χάσμα των γενεών, όπως λανθασμένα επιμένουν μερικοί να νομίζουν, αλλά για μια επανάσταση της νέας γενιάς κατά του «κατεστημένου». Πρόκειται για μια παγκόσμια αμφισβήτηση του υπάρχοντος πολιτισμού, αμφισβήτηση που απαιτεί μια κοινωνιολογική ενημέρωση, για να μπορεί να κατανοηθεί στις λεπτομέρειές της. Διότι, όπως έλεγε κάποτε ο Πρόεδρος Πομπιντού, το κίνημα της νέας γενιάς μαρτυρεί την κρίση του πολιτισμού. Υπάρχουν ποικίλα παραδείγματα που αναφέρονται σε διάφορες εξεγέρσεις τις νεολαίας οι οποίες οδήγησαν στην διαμόρφωση του κόσμου. Ένα από τα πιο διαδεδομένα κινήματα παρουσιάστηκε το 1966 το λεγόμενο «lower power» (το χίππυ). Είναι εντυπωσιακό πως από την εμφάνιση του, το κίνημα της νεανικής αμφισβήτησης εμφανίζει δύο πόλους: Από τη μια ο υπαρξιακός με το σύνθημα «τώρα στον παράδεισο» και από την άλλη ο στρατευμένος πόλος. Η νεολαία μέσα από τις αντιθέσεις της τονίζει την ανάγκη της καθολικής αλλαγής, που θα σώσει τον άνθρωπο. Η μια βλέπει τις ατομικές λύσεις, η άλλη τις συλλογικές. Όποιο σύνθημα αγνόησε μία από τις δύο, απέτυχε. Τέτοια παραδείγματα, φανερώνουν τις απόψεις και τα όνειρα κάθε γενιάς η οποία δεν θέλει να αποσπαστεί τις ιδέες της και θα πολεμήσει για αυτές. Αυτή η νεολαία προτρέπει στην αλλαγή της κοινωνίας και στην ανά-

οικοδόμηση της για ένα καλύτερο αύριο. Η δύναμη των νέων δεν μπορεί να χαθεί ή και ακόμα να «γαληνέψει» για λίγο.

Η Κοινωνία σήμερα έχει οδηγήσει τους «νεοσσούς» μας σε μια επικίνδυνη αδιέξοδο η οποία μπορεί να αποτελέσει δηλητήριο για την σωστή ανάπτυξη της νεολαίας. Τα χαρακτηριστικά της σύγχρονης νεοελληνικής κοινωνίας έχουν τυφλώσει τον νέο και του δείχνουν μονοπάτια που δεν θα έπρεπε ποτέ να πάρει! Ένας από αυτούς τους κινδύνους είναι η ευημερία και τα παράγωγά της. Η ευημερία είναι ένα πολύ σημαντικό χαρακτηριστικό της ελληνικής κοινότητας και τα μειονεκτήματά της δεν έχουν συνειδητοποιηθεί από τις μάζες. Η ευημερία είναι αποτέλεσμα, αλλά και αιτία της τεχνικής και έφερε βίαια δύο τουλάχιστον καρπούς: Το φαύλο κύκλο της καταναλωτικής κοινωνίας και την απανθρωποποίηση της κοινωνικής ζωής. Το αποτέλεσμα λοιπόν, είναι προφανές! Οι νέοι απομακρύνονται από αυτό τον κόσμο και ζητούν λιτότητα. Διαμαρτύρονται τα σύγχρονα παιδιά, ιδίως των αστικών οικογενειών και ζητούν μια ζωή περισσότερο λιτή και απλή. Ο Γάλλος κοινωνιολόγος Jean Morin είπε πως για πρώτη φορά στη δυτική ιστορία εμφανίζεται ένα συναίσθημα που το κατέστειλαν πάντοτε σκληρά από τον 17ο αιώνα: η βαθιά ιδέα πως η ουσία της ζωής δε βρίσκεται στην εργασία, στην τεχνική, στην κατάκτηση του κόσμου, αλλά σε μια άλλη κατάκτηση, που ανάγεται κυρίως στο στοχασμό και στην ανακάλυψη του εαυτού μας! Είναι μάλιστα, μια αντίδραση στην καταναλωτική ηδονολατρία, κηρύσσει περισσότερο την αναζήτηση της εσωτερικής γαλήνης παρά ευτυχίας. Ένα άλλο παράγωγο είναι η αστυφιλία η οποία έχει δημιουργήσει έναν αγχώδη και ταχύ ρυθμό ζωής. Από την άλλη όμως, οι διαπροσωπικές μας σχέσεις γίνονται κάθε μέρα πιο απρόσωπες, πιο ψεύτικες. Ως αποτέλεσμα η κοινωνική μας στάση έγινε πιο άβαθη, πιο επιπόλαιη. Όλα αυτά επειδή δεν ευκαιρούμε πια να σταθούμε εκστατικοί ή σιωπηλοί στη θέα του συνανθρώπου μας.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό της εποχής μας είναι η κατευθυνόμενη ζωή που υιοθετήσαμε από τον πολιτισμό και από την παγκόσμια πολιτική. Οι νέοι νομίζουν ότι η κατάσταση αυτή είναι αποτέλεσμα δύο βασικών παραγόντων. Ο πρώτος είναι η παγκόσμια πολιτική και ο δεύτερος η οικονομική παντοδυναμία του κεφαλαίου. Αισθάνονται ότι η ζωή τους δεν είναι πια γνήσια, αυθόρμητη, όμορφη. Για αυτό περισσότερο τώρα την λαχταρούν. Η αξία της ζωής είναι σήμερα η πρώτη μεγάλη αξία. Έτσι, τα παιδιά διψούν, ιδιαίτερα στην εποχή μας, για τη ζωή, για καθετί που έχει μέσα του τη σάρκα, το αίμα, τη φωτιά. Για καθετί που είναι ζωή. Νιώθουν τον κόσμο χωρισμένο σε ένα μεγάλο μπλοκ. Αισθάνονται τους δύο συνασπισμούς, το ρώσικο και τον αμερικάνικο. Καθένας από αυτούς τους συνασπισμούς έχει επικεφαλής την αντίστοιχη χώρα. Και κάτω από την εξουσία του, τις εδαφικές του περιοχές. Αισθάνονται οι νέοι πως και οι δύο συνασπισμοί αγωνίζονται να πάρουν με το μέρος τους τις χώρες της Ευρώπης, της Ασίας και της Αφρικής. Πιστεύουν δε πως όσο περισσότερο ιδρύονται οργανισμοί για τα δικαιώματα και τα συμφέροντα του ανθρώπου, τόσο και αυτά καταπατούνται. Και φαινομενικά ελεύθεροι αν είναι οι λαοί του δυτικού κόσμου, κατευθύνονται από τις επιταγές μιας ζωής αυστηρά οργανωμένης. Τα φανερά ή μη οικονομικά συμφέροντα, ο απάνθρωπος ρυθμός της ζωής στην καταναλωτική ζωή των μεγαλοπόλεων

και άλλα πολλά, μεταβάλλουν τους λαούς σε μάζες, που πρέπει να προχωρούν ή να σταθμεύουν σύμφωνα με το κόκκινο ή το πράσινο φως που ρυθμίζεται από τους δημιουργούς της αλλοτρίωσης τους. Να λοιπόν, η σημερινή κοινωνία. Με αυτήν έρχεται αντιμέτωπος ο νέος και δυστυχώς βρίσκει τεράστια εμπόδια μπροστά του. Χρειάζεται μια μικρή βοήθεια ώστε να βρει τον δρόμο του μέσα στο σκοτάδι!

Ο αγώνας του έφηβου για ανεξαρτησία:

Ανησυχώντας για την απειρία των παιδιών τους, που μπαίνουν στον κόσμο των ενηλίκων, οι γονείς γίνονται προστατευτικοί, μερικές φορές μάλιστα υπερπροστατευτικοί. Φοβούνται, επίσης, πράγμα απόλυτα φυσικό και κατανοητό, μήπως «χάσουν» τα παιδιά τους καθώς αυτά μεγαλώνουν. Αυτή η αναπτυσσόμενη ανεξαρτησία του παιδιού μπορεί να παρομοιαστεί με ένα διαστημόπλοιο, που πρέπει να βγει έξω από το πεδίο βαρύτητας της γης, προκειμένου να πραγματοποιήσει το ταξίδι του. Το παιδί πρέπει να απομακρυνθεί από το πεδίο επιρροής της μητέρας του, ώστε να μπορέσει να βρει το δικό του δρόμο. Ο έφηβος σ' αυτό το ταξίδι κάνει ένα βήμα πιο πέρα ξεφεύγοντας απ' την «τροχιά» της οικογένειας. Στο μέσο περίπτωση της εφηβείας, αυτός ο αγώνας για ανεξαρτησία δεν είναι πια απλά και μόνο μια πλευρά των δραστηριοτήτων ενός νέου γίνεται, στην κυριολεξία, αυτοσκοπός. Σημαίνει αγώνα του εφήβου για ψυχολογική ελευθερία απ' τους γονείς-ελευθερία να είναι ο εαυτός του, να έχει τις δικές του σκέψεις και συναισθήματα, να αποφασίζει για τις αξίες του και να σχεδιάζει το μέλλον του σε ευρύτερο υπαρξιακό επίπεδο. Σχετίζεται ακόμη με τις πιο καθημερινές ελευθερίες του νέου, όπως το να επιλέξει ο ίδιος τα ρούχα, τις παρέες και τους τρόπους διασκέδασης που προτιμά και να απολαύσει μόνος του αποκλειστικά, το δικό του προσωπικό χώρο και όσα του ανήκουν. Παρόλα αυτά, η πρόωμη παραχώρηση υπέρμετρης ανεξαρτησίας στους νέους ανθρώπους ενέχει τόσους κινδύνους όσους και η δυναμική απόκρουση κάθε μορφής της μέχρι το τέλος της εφηβείας. Ίσως να παραπλανηθείτε επειδή, για παράδειγμα, ο γιός σας, φαίνεται σωματικά πιο ώριμος από ό, τι πραγματικά είναι ή η κόρη σας φαίνεται λιγότερο ανεπτυγμένη απ' όσο είναι στην πραγματικότητα. Ωστόσο, η ασυνέπεια αυτή, δηλαδή από τη μια να αφήνουμε τον έφηβο ελεύθερο και από την άλλη να τον «συγκρατούμε» σε διαφορετικές και απρόβλεπτες στιγμές, οδηγεί σε σύγκρουση. Φυσικά όλοι θα θέλαμε ως γονείς να παίξουμε ένα προστατευτικό και γεμάτο τρυφερότητα ρόλο επειδή γνωρίζουμε μερικές απ' τις δυσκολίες που πρόκειται να εμφανιστούν. Ευτυχώς, οι δυσκολίες δεν έρχονται όλες μαζί αλλά τείνουν να διανέμονται μέσα στα έξι περίπου χρόνια της εφηβείας. Μπορούμε να διευκολύνουμε την πορεία του παιδιού μας από την παιδική στην ενήλικη ζωή υποστηρίζοντάς το στην αναζήτηση του ρόλου του ως ενήλικου. Αν είμαστε προετοιμασμένοι να αναθέσουμε στον έφηβο ευθύνες, να του δώσουμε την ευκαιρία να συμμετέχει στη λήψη των αποφάσεων και στη διατύπωση των κανόνων, μακροπρόθεσμα θα ανταμειφθούμε με την ευγνωμοσύνη του. Ο έφηβος χτίζει πάνω στα προηγούμενα. Αν έχει μάθει από νωρίς να ξεπερνά διάφορες δυσκολίες, αυτό θα τον βοηθήσει και αργότερα. Η σχέση μεταξύ γονέων και εφήβων είναι

συχνά μεγαλύτερο πρόβλημα για τους γονείς παρά για τους εφήβους. Για εκείνους τους γονείς που δεν μπορούν να αποδεσμεύσουν σιγά-σιγά τα παιδιά τους ή για εκείνους πάλι που, π.χ. δεν έχουν ευτυχήσει στο γάμο τους και επενδύουν όλη τους την ανάγκη για αγάπη στα παιδιά τους, η εφηβεία μπορεί να αποδειχθεί ένα βασανιστήριο. Όταν προσπαθήσουμε να αναβάλουμε την αναπόφευκτη διαδικασία συναισθηματικού «απογαλακτισμού» προκαλούμε ένα απότομο σπάσιμο των δεσμών ή δυσκολεύουμε κάτι που θα έπρεπε και θα μπορούσε να είναι ένα σταδιακό και σχετικά ανώδυνο χαλάρωμα των δεσμών. Και οι δυο πλευρές θυμώνουν και οι αλληλοκατηγορίες όπως και οι ενοχές μπορεί να γεννήσουν μια διαρκή πικρία.

Φυσικά, υπάρχουν και νέοι άνθρωποι που είναι απρόθυμοι να κόψουν τον ψυχολογικό ομφάλιο λώρο που τους δένει με την οικογένεια διστάζουν να σταθούν στα πόδια τους μόνοι τους αποδεχόμενοι την πρόκληση της αυτονομίας. Ένας υπερβολικός φόβος για την «ελευθερία» έχει πιθανότατα τις ρίζες του στην παιδική ηλικία. Παρόλο που η γονεϊκή επίδραση στη δημιουργία εξαρτημένων στάσεων και τρόπων συμπεριφοράς είναι σημαντική, είναι σχεδόν αδύνατο να προβλέψουμε τη μελλοντική συναισθηματική εξάρτηση του ενήλικα από τον τρόπο που τα παιδιά εκδηλώνουν τέτοιες συμπεριφορές. Τα χαρακτηριστικά εξάρτησης του ενήλικου προβλέπονται πιο αξιόπιστα από τον τρόπο με τον οποίο συμπεριφέρονται οι έφηβοι. Τα κορίτσια είναι λιγότερο πιθανό να αλλάξουν, κατά τη διάρκεια των ετών, από ό,τι τα αγόρια είναι κατά κάποιο τρόπο ευκολότερο να δει κανείς τις συνέχειες στα προσωπικά τους χαρακτηριστικά από την παιδική προς την εφηβική ζωή και να προβλέψει κάποιες από τις μετέπειτα εκδηλώσεις του ρεπερτορίου συμπεριφοράς. Έτσι μπορούμε να περιμένουμε τα κορίτσια, που είναι παθητικά κι εξαρτημένα τόσο κατά τη διάρκεια της μέσης όσο και της ύστερης παιδικής ηλικίας, είναι πιθανό να εκδηλώσουν μια συνεχιζόμενη σχέση εξάρτησης από τους γονείς τους, μια τάση να αποσύρονται από καταστάσεις πίεσης και να αποφεύγουν να ρισκινδυνεύουν κατά την ενήλικη ζωή τους. Η συμπάθεια και η προσκόλληση μεταξύ γονέα και παιδιού είναι μέρος μιας αμφίδρομης κίνησης και οι δύο πλευρές μπορεί να επιθυμούν έντονα να «πιαστούν» η μια από την άλλη σε ακατάλληλη στιγμή ή να «αποδεσμευτούν» την κατάλληλη ώρα, ή ακόμη, μπορεί να διαπληκτίζονται σχετικά με το πώς και πότε ο νέος θα πρέπει ν' αποκτήσει ανεξαρτησία και σε ποιους τομείς. Η ανεξαρτησία όμως δεν είναι μια ενιαία ιδιότητα που ξαφνικά ολοκληρώνεται, χρειάζεται συστηματική προσπάθεια σε βάθος χρόνου και από τις δυο πλευρές...

Γονεϊκή εξουσία και παραχωρητικότητα

Οι μελέτες για τις σχέσεις μεταξύ γονέων και παιδιών, κάνοντας χρήση ειδικών ψυχολογικών μετρήσεων και στατιστικών στάσεων σε λίγες βασικές διαστάσεις. Για παράδειγμα, υπάρχουν στάσεις που στο ένα άκρο έχουν τη «θερμότητα» και στο άλλο την «απόρριψη», ενώ άλλες που στο ένα άκρο έχουν τον έλεγχο και στο άλλο την «παραχωρητικότητα»

Οι γονείς που συνδυάζουν την αγάπη με τον έλεγχο επιβάλλουν περιορισμούς, είναι υπερπροστατευτικοί, κτητικοί ή υπερευποχωρητικοί προς το παιδί. Οι γονείς που συνδυάζουν την αγάπη με την παραχωρητικότητα χαρακτηρίζονται από μια στάση αποδοχής προς το παιδί, συνεργατικότητα και δημοκρατικότητα. Ο συνδυασμός απόρριψης και ελέγχου χαρακτηρίζει τους γονείς που συμπεριφέρονται αυταρχικά, απολυταρχικά, είναι απαιτητικοί ή ανταγωνιστικοί προς τα παιδιά τους. Τέλος, οι γονείς που συνδυάζουν την απόρριψη με την παραχωρητικότητα είναι απόμακροι, αδιάφοροι, συμπεριφέρονται με περιφρόνηση ή εχθρότητα προς τα παιδιά τους.

Βέβαια οι στατιστικές συσχετίσεις δε δείχνουν παρά μόνο τάσεις. Πολλοί αυταρχικοί γονείς επιβάλλουν τους αυστηρούς κανόνες τους με μια αρκετά τιμωρητική συμπεριφορά, ενώ άλλοι κάνουν το ίδιο μέσα από τη χρήση λογικών επιχειρημάτων και τη συζήτηση. Μερικοί γονείς είναι αυταρχικοί με τις κόρες τους αλλά όχι με τους γιους τους. Οι σχέσεις είναι πολύπλοκες και πολύπλευρες, γεγονός που θα έπρεπε να το έχουμε υπόψη μας στη συζήτηση που ακολουθεί. Διάφοροι υποστηρικτές λένε ότι οι γονείς ασκούν μια αξιοσημείωτη επιρροή στον αγώνα των παιδιών τους για ανεξαρτησία. Η υγιής ανάπτυξη της αυτονομίας ποικίλλει ανάλογα με τον τύπο της γονεϊκής εξουσίας που ασκείται συνήθως καθημερινά στο σπίτι. Δεσποτικές οικογένειες, όπου οι γονείς «απλά λένε στο παιδί τι να κάνει», φαίνεται να παράγουν το μικρότερο βαθμό αυτονομίας. Παραχωρητικοί γονείς τείνουν να έχουν εφήβους που δείχνουν τη μεγαλύτερη αυτονομία, ιδιαίτερα όταν οι γονείς υποκαθιστούν τα διάφορα μέσα πειθαρχίας με τη συζήτηση και ερμηνεία. Οι παραχωρητικοί γονείς προσπαθούν να μην είναι τιμωρητικοί, καλλιεργώντας μια στάση αποδοχής και κατανόησης απέναντι στις ορμές, τις επιθυμίες και τις ενέργειες των παιδιών τους. Συσκέπτονται μαζί τους για να αποφασίσουν τι είναι πιο φρόνιμο να γίνει και να δίνουν ερμηνείες για τους οικογενειακούς κανόνες. Επιτρέπουν στους νέους να ρυθμίζουν όσο το δυνατόν περισσότερο τις προσωπικές τους δραστηριότητες και αποφεύγουν την υπερβολική άσκηση ελέγχου. Τέλος, δεν ενθαρρύνουν τη συμμόρφωση με εξωτερικά πρότυπα.

Εφηβεία και Παραβατική Συμπεριφορά

Αιτιολογικές ερμηνείες της νεανικής παραβατικότητας:

Η συμμετοχή των εφήβων σε παράνομες πράξεις δεν είναι φαινόμενο της σύγχρονης μας εποχής. Υπάρχει από εκατονταετίες τώρα. Όπως είπε και ο Wiley Sanders, η συμμετοχή των ανηλίκων στη διάπραξη αξιόποινων πράξεων αναφέρεται από πολύ παλιά σε γραπτά κείμενα της ανθρώπινης ιστορίας. Στην εποχή του Μεσαίωνα μέχρι και το τέλος του 19ου αιώνα τόσο τα παιδιά όσο και οι έφηβοι, αθροίζονταν μαζί ως μία ομάδα και τιμωρούνταν με τις ίδιες ποινές που εφαρμόζονταν για τους ενήλικες. Σε αυτή την θεοκρατική εποχή λοιπόν η κλασική ερμηνεία της παράνομης ή αποκλίνουσας συμπεριφοράς αποδιδόταν στη δαιμονοκατοχή του ατόμου. Αποτέλεσμα ο «κακός δαίμονας» που «μπήκε στο σώμα» του παραβάτη, θα έπρεπε να εξοντωθεί και αυτό γινόταν αδιάκριτα αν επρόκειτο για παιδί, έφηβο ή ενήλικα. Να σημειωθεί όμως εδώ πως η έννοια της εφηβείας την εποχή εκείνη δεν ήταν και τόσο γνωστή, σχεδόν άγνωστη. Θεωρούσαν λοιπόν τα άτομα αυτά ως άτομα του δαίμονα και μέχρι και σήμερα σε πρωτόγονες κοινωνίες φυσικά συνεχίζουν να έχουν αυτή την εντύπωση και να υιοθετούν την ερμηνεία αυτή, την λεγόμενη «κλασική θέση» η οποία στη συνέχεια ονομάστηκε «κλασική σχολή» της Εγκληματολογίας. Τα άτομα αυτά, σύμφωνα με την «κλασική σχολή» συμπεριφέρονται ανάλογα με την ελεύθερη βούληση τους. Σύμφωνα με τον Piaget η αντίληψη του παιδιού διαφοροποιείται ανάλογα με την ηλικία του. Δηλαδή όσο πιο ώριμο και μεγάλο είναι ένα παιδί τόσο πιο γερές και «καθαρές» θα έχει αντιλήψεις.

Παρουσίαση και ανάλυση των αιτιολογικών ερμηνευτικών προσεγγίσεων:

A. Η «θετική» σχολή της Εγκληματολογίας υποστηρίζει πως οι ανήλικοι παραβάτες πρέπει να έχουν μια ειδική μεταχείριση. Η σχολή αυτή αναλύει συστηματικά τις αιτίες της παραβατικότητας και συμπεραίνει ότι ατομικοί, κοινωνικοί ή περιβαλλοντικοί παράγοντες προκαθορίζουν την εγκληματική συμπεριφορά.

Η θετική σχολή είναι συνυφασμένη με την αρχή της αιτιότητας η οποία υποστηρίζει πως η παραβατική συμπεριφορά έχει κάποια αιτία που την προκαλεί. Κάθε κοινωνικό φαινόμενο ή κοινωνικό συμβάν έχει κάποια αιτία που προηγήθηκε. Για παράδειγμα η προέλευση ενός παιδιού από διαλυμένη οικογένεια θα μπορούσε να θεωρηθεί ως αποτέλεσμα παραβατικής συμπεριφοράς, αφού όλες οι διαλυμένες οικογένειες οδηγούν τα παιδιά τους

στην παραβατικότητα και αφού όλοι οι ανήλικοι παραβάτες προέρχονται από διαλυμένες οικογένειες.

Β. Θεωρία της κοινωνικής εκμάθησης ή του διαφορικού συγχρωτισμού. Η θεωρία αυτή υποστηρίζει ότι δεν υπάρχει στον άνθρωπο κάποια έμφυτη ροπή προς το έγκλημα, αλλά η εγκληματική συμπεριφορά όπως κάθε άλλη ανθρώπινη συμπεριφορά μαθαίνεται. Τι εννοεί ο συγγραφέας με αυτό; Πως οι άνθρωποι μαθαίνουν την εγκληματική τους αυτή συμπεριφορά από τα άτομα με τα οποία συναναστρέφονται. Εάν για παράδειγμα ένα άτομο κάνει παρέα με παιδιά που θεωρούν πως η εγκληματική συμπεριφορά είναι καλό στοιχείο και την αποδέχονται τότε θα την αποδεχτεί και ο ίδιος. Η λαϊκή ρήση «πες μου τον φίλο σου να σου πω ποιος είσαι» ισχύει απόλυτα της θεωρίας αυτής.

Γ. Θεωρία του κοινωνικού ελέγχου η οποία είναι εντελώς αντίθετη με την πρώτη. Η θεωρία λοιπόν αυτή υποστηρίζει πως η εγκληματικότητα είναι έμφυτη στον άνθρωπο και δεν απαιτεί την συνδρομή πολύπλοκων παραγόντων για να αναδυθεί. Όπως είπε και ο Hirschi, θεμελιωτής της θεωρίας αυτής, οι άνθρωποι δεν διαφέρουν και τόσο από τα ζώα, με αποτέλεσμα όλοι είναι ικανοί να διαπράξουν εγκληματικές πράξεις καθότι βρίσκεται στην φύση του ανθρώπου η εγκληματική συμπεριφορά. Ανάμεσα όμως στους παραβάτες και της συμβατικής κοινωνίας σχηματίζονται κάποιοι δεσμοί. Οι δεσμοί αυτοί παίζουν σημαντικό ρόλο στην μετέπειτα συμπεριφορά του εφήβου.

Δ. Θεωρία της κοινωνικής έντασης. Σύμφωνα με την θεωρία αυτή, η παραβατική συμπεριφορά των ανηλίκων προκύπτει όταν τα άτομα είναι ανίκανα να επιτύχουν τους στόχους τους μέσα από τις λιγοστές νόμιμες ευκαιρίες σε σχέση με τους άλλους. Δηλαδή ενώ στις σύγχρονες κοινωνίες βλέπουμε το δημοκρατικό ιδεώδες και την ισότητα των πολιτών που μεταφράζεται σε ισότητα ευκαιριών, να φαντάζει ως κοινωνική επιτυχία και καταξίωση του ατόμου στην πραγματικότητα να γίνεται ακριβώς το αντίθετο. Με αποτέλεσμα να δημιουργείτε στον έφηβο το συναίσθημα της απογοήτευσης και της χαμηλής αυτοεκτίμησης. Τα παιδιά εγκαταλείπουν έτσι τους στόχους και τα οράματα τους μπροστά στην αδικία και τα ψηλά στρώματα και ακούνε την φωνή τους μέσα από την παραβατικότητα.

Ε. Θεωρία του Δομολειτουργισμού. Έχει κοινά στοιχεία με την προηγούμενη θεωρία αλλά δεν είναι οι ίδιες. Κύριο στοιχείο της θεωρίας αυτής είναι η δόμηση της κοινωνίας. Η δομή της κοινωνίας πολλές φορές είναι με τέτοιο τρόπο δομημένη που προάγει την εμφάνιση της παραβατικότητας. Ο εκπρόσωπος της θεωρίας αυτής Merton υποστηρίζει πως μερικές συγκεκριμένες δομές ασκούν κάποια πίεση σε συγκεκριμένα άτομα της κοινωνίας, με αποτέλεσμα αυτά να εξωθούνται στο να εμπλέκονται σε παραβατικές συμπεριφορές, αντίθετες με το status της κοινωνίας. Η κοινωνία δίνει πολύ μεγάλη έμφαση στην οικονομική επιτυχία του ατόμου, με αποτέλεσμα τα παιδιά να μεγαλώνουν με ψηλούς στόχους και μεγάλα οράματα. Οι νόμιμες όμως ευκαιρίες οι οποίες θα σε βοηθήσουν για να πετύχεις όλα αυτά είναι μειωμένες και έτσι δημιουργούν στα παιδιά μεγάλη δυσφορία η οποία τους οδηγεί στην παραβατικότητα.

Ζ. Θεωρία της κοινωνικής σύγκρουσης, η οποία έχει κοινά στοιχεία με την θεωρία της κοινωνικής έντασης. Σύμφωνα με αυτή την θεωρία λοιπόν η κοινωνία μας βρίσκεται σε μία διαρκή αλλαγή και η πορεία της μεταβολής της καθορίζεται από την ικανότητα της μίας ή της άλλης κοινωνικής τάξης ή υποκοουλτούρας να επιβάλλει στην άλλη την θέληση της. Δηλαδή η κοινωνία που ζούμε αλλάζει διαρκώς και αυτό οφείλεται στις κοινωνικές τάξεις ή υποκοουλτούρες οι οποίες επιβάλλουν η μία την θέληση της άλλης. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την παραβατικότητα των ανηλίκων η οποία προκύπτει μέσα από τη σύγκρουση των κοινωνικών τάξεων ή των διαφορετικών κοινωνικών ομάδων. Σημαντικό ρόλο παίζει και ο αγώνας για να καθιερωθεί η εξουσία μέσα στην κοινωνία. Δηλαδή αυτό είναι μια προπάθεια ανατροπής της εκάστοτε ισορροπίας που έχει διαμορφώσει η διαλεκτική σύγκρουση των διαφορετικών δομών εξουσίας μέσα στην κοινωνία πχ. Μπορεί να υπάρξει σύγκρουση μεταξύ του νομικού συστήματος απονομής δικαιοσύνης (εισαγγελείς, δικαστές, αστυνομία κτλ) και μελών ομάδων μειοψηφίας της κοινωνίας (οικονομικοί μετανάστες, τοξικομανείς, ψυχικά ασθενείς κτλ) που δυνατόν να αισθάνονται ότι καταπιέζονται τα δικαιώματά τους από το συγκεκριμένο νομικό σύστημα.

Υπάρχουν φυσικά και άλλες αιτίες κοινωνικής σύγκρουσης οι οποίες βασίζονται σε φυλετικά, θρησκευτικά, εθνικά ή άλλα ιδεολογικά δεδομένα.

Η. Θεωρία της πολιτιστικής παρέκκλισης. Η θεωρία αυτή αποδίδει στο κοινωνικό περιβάλλον του ατόμου τον καθοριστικό παράγοντα για την εκδήλωση της παραβατικότητας. Η θεωρία αυτή στηρίζεται στα ερευνητικά δεδομένα τα οποία λένε πως τα επίπεδα παραβατικής συμπεριφοράς είναι σταθερά υψηλότερα στο κέντρο των πόλεων και σε υποβαθμισμένες περιοχές των πόλεων.

Θ. Θεωρία του στιγματισμού και συναλλακτική θεωρία. Σύμφωνα με αυτή την θεωρία λοιπόν μερικές κοινωνικές ομάδες έχουν την εξουσία μέσα στην κοινωνία ώστε να ορίζουν άλλες κοινωνικές ομάδες στο να γίνονται αποδεκτές από αυτές και συνεπώς να ορίζουν αυτές, και μόνο αυτές, το πλαίσιο τη μεταξύ τους συναλλαγής. Αυτό επιτυγχάνεται με το να προσδιορίζουν (μέσω του νόμου) τι είναι φυσιολογικό και κοινωνικά αποδεκτό στην καθημερινή ζωή των πολιτών. Κάθε παρεκτροπή στιγματίζει τον δράστη, επικολλώντας του την ετικέτα του αντικοινωνικού στοιχείου και έτσι τον απομονώνει και τον αδρανοποιεί κοινωνικά. Με αυτό τον τρόπο μπορούν να ασκήσουν και να διατηρήσουν την εξουσία χωρίς να είναι απαραίτητο να καταφεύγουν σε άμεση άσκηση ωμής βίας. Ο παραβάτης είναι αυτός στον οποίο η κοινωνία έχει καταφέρει να επικολλήσει με επιτυχία την ετικέτα αυτή. Ωστόσο όμως αυτή η θεωρία παρά την καλή ερμηνευτική της βάση για περιπτώσεις επαναλαμβανόμενης παρέκκλισης, αδυνατεί να μας εξηγήσει επαρκώς το αρχικό πέρασμα του ατόμου στην παραβατικότητα.

Κοινωνικός έλεγχος και αποκλίνουσα συμπεριφορά:

Όπως είπε η Έφη Λαμπροπούλου ο κοινωνικός έλεγχος προσδιορίστηκε μέσα από την ικανότητα της κοινωνίας να αυτορυθμίζεται βάση κάποιων αρχών και αξιών που η ίδια έχει θέσει. Σύμφωνα με τον George Herbert Mead ο κοινωνικός έλεγχος εξαρτάται από το βαθμό που τα άτομα στην κοινωνία είναι ικανά να αντιλαμβάνονται τη συμπεριφορά εκείνων με τους οποίους συναναστρέφονται για την εκπλήρωση κοινών στόχων. Δηλαδή για να πετύχει ο κοινωνικός έλεγχος ενός κράτους πρέπει πρώτα τα άτομα που την αποτελούν να είναι ικανά να αντιλαμβάνονται το τι γίνεται με αποτέλεσμα να πετυχαίνονται πιο εύκολα οι στόχοι. Κατά τον Mead κοινωνικός έλεγχος είναι η τέχνη του συσχετισμού κοινωνικών δυνάμεων κατά τέτοιο τρόπο ώστε να δώσουν στην κοινωνία τουλάχιστον την ώθηση για την εκπλήρωση ενός ιδανικού. Δηλαδή ο κοινωνικός έλεγχος είναι αυτός που βοηθά τις κοινωνικές δυνάμεις, την εξουσία δηλαδή, να δώσει στην κοινωνία την ευκαιρία για να πετύχει το καλύτερο. Ο κοινωνικός έλεγχος όμως δεν έχει καμία ταύτιση με την κοινωνική οργάνωση. Η κοινωνική οργάνωση δεν καταπιέζει την προσωπικότητα και την δημιουργικότητα, ο δε κοινωνικός έλεγχος δεν είναι απόρροια κοινωνικής σταθερότητας, αλλά μια διαδικασία για την ένωση των ρωγμών και την άμβλυση των εντάσεων σε κάθε μορφή κοινωνίας. Κοινωνικός έλεγχος, σταθερότητα και καταπίεση φαίνεται ότι κινούνται παράλληλα. Το σημείο τομής τους βρίσκεται εκεί ακριβώς όπου ο κοινωνικός έλεγχος μπορεί να κινητοποιεί κοινωνικές ομάδες.

Η παραβατικότητα τώρα έχει συνδεθεί πολύ στενά με τον κοινωνικό έλεγχο ώστε δύσκολα μπορεί κανείς πλέον να αναφερθεί στο ένα χωρίς να εννοεί και το άλλο.

Η κοινωνία αντιδρά στη συμπεριφορά και στους ανθρώπους που θεωρεί, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, ως αποκλίνουσες περιπτώσεις, εγκληματίες, προβληματικούς ή επικίνδυνους. Αυτή η αντίδραση εμφανίζεται με πολλές μορφές, ως τιμωρία, εκφοβισμός, μεταχείριση, πρόληψη, απομόνωση, κοινωνική άμυνα, και συνοδεύεται από ιδέες όπως εκδίκηση, εχθρότητα, ανταπόδοση, συμπόνια ή ανθρωπισμός.

Η αποκλίνουσα συμπεριφορά είναι αποτέλεσμα μιας συνεχούς διαδικασίας κοινωνικής και ψυχολογικής αλληλεπίδρασης του ατόμου με τους άλλους ανθρώπους και τους κοινωνικούς δεσμούς. Επίσης θεωρείται ως φυσικό γεγονός, ως συνέπεια των δομών του κοινωνικού συστήματος, η οποία ακολουθεί την μεταβολή αυτών των δομών, αποτελώντας μια συμπεριφερολογική δυνατότητα μεταξύ πολλών άλλων, και βασίζεται σε διαδικασίες εκμάθησης όμοιες μ' εκείνες ως αποτέλεσμα την σύννομη. Η αποκλίνουσα συμπεριφορά θεωρείται ως συστατικό στοιχείο του κοινωνικού συστήματος.

Τέθηκε το ερώτημα αν ο κοινωνικός έλεγχος αδυνατεί να χειριστεί την κατάσταση ή αν η εξουσία είναι αυτή που κατασκευάζει την παραβατικότητα. Έχω καταλήξει στο συμπέρασμα πως φταίνε και τα δύο. Δηλαδή τι εννοώ. Ο κοινωνικός έλεγχος και η εξουσία είναι δύο αλληλένδετα πράγματα γιατί η εξουσία είναι ένα κομμάτι του κοινωνικού ελέγχου. Από την ώρα που ο έλεγχος αυτός αδυνατεί να χειριστεί την κατάσταση τότε ούτε η εξουσία μπορεί να ανταπεξέλθει. Όπως είπε και η Έφη Λαμπροπούλου οι αποκλίνουσες συμπεριφορές, η παραβατικότητα δηλαδή, είναι ένα κύριο

συστατικό του κοινωνικού ελέγχου. Για να υπάρξει ο έλεγχος αυτός πρέπει να υπάρχει και η παραβατικότητα η οποία κατασκευάζεται από την εξουσία για τον λόγο του ότι κάπου πρέπει να ασκήσει την δύναμη της. Η οποία δύναμη πηγάζει και μέσα από τον κοινωνικό έλεγχο.

Συχνά γίνεται λόγος για το φαινόμενο της νεανικής παραβατικότητας το οποίο τα τελευταία χρόνια αυξάνεται με δραματικό ρυθμό, τόσο στην Ελλάδα όσο και διεθνώς. Σκοπός της εργασίας αυτής είναι η παρουσίαση της νεανικής παραβατικότητας μέσα από διαφορετικές οπτικές γωνίες. Το ερώτημα που προκύπτει είναι κατά πόσο το φαινόμενο αυτό είναι σύμπτωμα κοινωνικής κρίσης ή μορφή κοινωνικής αντίδρασης/διαμαρτυρίας. Βασικά το κεφάλαιο αυτό θα χωριστεί σε τρεις άξονες. Στον πρώτο άξονα θα αναλυθούν κάποια βιβλία και θα γίνει μία παρουσίαση γενικά του προβλήματος, στον δεύτερο άξονα θα παρουσιαστούν οι αιτίες που οδηγούν τους εφήβους σε αυτό το ξέσπασμα. Τέλος θα αναφερθώ και στον κοινωνικό έλεγχο που ως γνωστό είναι το αντίθετο της νεανικής παραβατικότητας. Εδώ θα δούμε αν ο κοινωνικός έλεγχος είναι η άμεση αιτία που η νεολαία στην εποχή μας αντιδρά και προσπαθεί να ακουστεί μέσα από την παραβατικότητα ή αν η παραβατικότητα είναι ένα απλό αποτέλεσμα κοινωνικής κρίσης.

Ο «όρος» παραβατικότητα είναι νομικός και όχι ψυχολογικός. Ουσιαστικά αναφέρεται στη συμπεριφορά αυτών που στρέφονται εναντίον στους κανόνες και στους κώδικες συμπεριφοράς, όπως αυτοί καθορίζονται μέσα από μία ορισμένη κοινωνία.

Το πρόβλημα:

Όποιος θελήσει να ασχοληθεί με το θέμα της νεανικής παραβατικότητας ανακαλύπτει πολλά ερωτήματα στα οποία τις πλείστες φορές οι απαντήσεις είναι ιδιαίτερα δύσκολες.

Το πιο εύκολο να απαντηθεί είναι αυτό που αφορά τους λόγους οι οποίοι είναι αναγκαίοι για να κατανοήσουμε την νεανική παραβατικότητα, τις αιτίες ή μάλλον τις αφορμές που οι νέοι μας καταφεύγουν στην παραβατικότητα. Οι πιο μεγάλοι προβληματισμοί που προκύπτουν γύρω από αυτό το φαινόμενο είναι η νομιμότητα καθώς επίσης και η σκοπιμότητα της πολιτειακής παρέμβασης. Δηλαδή αν αυτό που «κάνουν» οι νέοι μας υπάρχει περίπτωση να είναι νόμιμο καθώς επίσης θεωρείτε και η παρέμβαση της πολιτείας σκόπημη. Εδώ βλέπουμε το ένα να συμπληρώνει το άλλο, δηλαδή από την μία μπορεί να υπάρξει νομιμότητα αλλά η παρέμβαση του κράτους κρίνεται ως σωστή εως και αναγκαία.

Μία κοινή διαπίστωση των ειδικών γύρω από το έγκλημα λένε πως ο ανήλικος δεν αποτελεί μικρογραφία του ενήλικου.

«Είναι μια ύπαρξη ιδιόρρυθμη που διαφέρει από τον ενήλικο και ποσοτικά και ποιοτικά ώστε οι αντιδράσεις του στα περιβαλλοντικά ερεθίσματα είναι διαφορετικές»

Σύμφωνα με το Μαραγκόπουλο η ανηλικότητα είναι η σπουδαιότερη φάση στην ανάπτυξη της προσωπικότητας.

Τα βιώματα που έχει ένας άνθρωπος από την παιδική του ηλικία παίζουν σημαντικό ρόλο κατά την εξέλιξη και την παρουσία του μέσα στο κοινωνικό πλαίσιο.

Σύμφωνα με το Φαρσεδάκη ο ανήλικος είναι μία προσωπικότητα «εν τω γίνεσθαι» και έχει την ελπίδα πως ότι μέτρα και αν στοχεύουν γι'αυτόν οι μεγαλύτεροι του, για σωστή του κοινωνικοποίηση θα έχουμε σημαντική αποτελεσματικότητα.

Αυτήν την ιδιορρυθμία που έχουν οι ανήλικοι δεν κρίνεται ως άμοιρη, η τάση τους δηλαδή να καταφεύγουν στην παράβαση δεν κρίνεται ως τετελεσμένη, αντιθέτως σημαίνει πως χρειάζονται ειδική μεταχείριση.

«Χρησιμοποιούνται κάποιοι όροι του τύπου έγκλημα, εγκληματικότητα, εγκληματίας κτλ. Έχουν ένα σημειολογικό ενδιαφέρον είναι όμως αρνητικά φορτισμένοι.»

Στην Ελλάδα ο όρος ανήλικος εγκληματίας αντικαταστήθηκε από τον όρο ανήλικος παραβάτης. Μπορώ να πω και με σιγουριά ακόμα πως αυτό γίνεται και στην Κύπρο.

Η μετάβαση ενός παιδιού από την ανηλικότητα στην ενηλικίωση που είναι συνυφασμένη με την παραβατική συμπεριφορά θεωρείτε πως δεν αποτελεί τόσο σημαντική ένδειξη που θα οδηγήσει έναν νεαρό στην παραβατικότητα και κατ' επέκταση στο έγκλημα.

Ο νέος φτάνει σε ένα σημείο που θέλει να δοκιμάσει τα όρια του από την μία, την ίδια του την ελευθερία, και από την άλλη την ανοχή της κοινωνίας. «Έτσι η εκδοχή που υπήρχε ότι η παραβατικότητα κατά την διάρκεια της ανήλικης νεότητας σηματοδοτεί την έναρξη μιας εγκληματικής σταδιοδρομίας αναθεωρήτο.»

Για το λόγο αυτό η παρέμβαση του κράτους και διαπαιδαγώγηση και κοινωνική προστασία θεωρείτε απαραίτητη. «Πολλές φορές οι έφηβοι απεικονίζονται ως «άρρωστοι», ή «παθολογικοί».»

Σήμερα αναφέρεται συχνά ότι η «εφεύρεση» της παραβατικότητας σταθεροποίησε την κατώτερη κοινωνική θέση και εξάρτηση της νεολαίας της κατώτερης τάξης. Εδώ βλέπουμε μιαν ταύτιση της παραβατικότητας με την κατώτερη κοινωνική θέση, δηλαδή, οι έφηβοι παραβάτες που παρανομούν και υπερβαίνουν τα όρια ανήκουν σε μία κατώτερη κοινωνική θέση και κατ' επέκταση ανήκουν σε μια κατώτερη τάξη.

«Ενώ περάσαμε το κατώφλι του 21ου αιώνα παρατηρείται μία νεοσυντηριτική στροφή και αυτό έχει ως αποτέλεσμα την ανάθεση των ευθυνών στον ανήλικο παραβάτη. Εδώ εμφανίζεται το επιχείρημα ότι η νεολαία μπορεί μεν να είναι παραβατική στη θέση του επιχειρήματος μίας παραβατικότητας ανηλικών δεν καταλήγει δε στην ποινικοποίηση και αναμόρφωση ολόκληρης της νεολαίας.»

Δηλαδή μπορεί ένα σύνολο ή ένα μέρος της νεολαίας να δημιουργεί προβλήματα και να παρεμβαίνει τους νόμους της κοινωνίας δεν σημαίνει όμως ότι πρέπει να ποινικοποιηθεί και να αναμορφωθεί ολόκληρη η νεολαία.

Σύμφωνα λοιπόν με το βιβλίο «Εγκληματίες και θύματα» η νεολαία αντιμετωπίζει δυσκολίες τόσο στην κοινωνική όσο και στην οικονομική ένταξη και αυτό είναι ένα θέμα πολιτικό. Δηλαδή όταν μία κυβέρνηση, η οποιαδήποτε κυβέρνηση και αν είναι, πρέπει να αναλάβει η ίδια της ευθύνες της. Με αποτέλεσμα την ομαλή ένταξη της νέας γενιάς στο οργανωμένο σύνολο που ονομάζεται κοινωνία.

Σκοπός της υποενότητας αυτής είναι να παρουσιαστούν οι λόγοι και πιο συγκεκριμένα οι αιτίες που συμβάλλουν και επιδρούν στην συμπεριφορά του κάθε εφήβου.

Αρχικά θα γίνει μία αναφορά στο βιβλίο «Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων».

Το περιβάλλον έχει σημαντική επίδραση τόσο στην ανάπτυξη της παραβατικότητας όσο και στις συμπεριφορικές αντιδράσεις των ανηλίκων. Σημαντικό ρόλο παίζει και το γεγονός αν τα ίδια τα παιδιά επιλέγουν ή όχι το περιβάλλον που ζούνε. Οι έφηβοι έχουν μεγάλη επίδραση από τους γονείς τους, είτε θετική είτε αρνητική.

«Ένας βαθύς μελετητής της παραβατικότητας ο J. Chazal διαπιστώνει πως ολοένα και περισσότερο στις μέρες μας οι γονείς αδυνατούν να ασκήσουν τους ρόλους τους ως φυσικών παιδαγωγών». Τα παιδιά πολλές φορές αφήνονται ελεύθερα να παίζουν στους δρόμους με αποτέλεσμα να μην καλλιεργείται η ικανότητα τους στο να εκμάθουν τους κοινωνικούς κανόνες. Αυτό σύμφωνα με τον Φαρσεδάκη οφείλεται σε έλλειψη γονικής στοργής, με αποτέλεσμα να νιώθει όλο και πιο πολύ μόνος του και κατά συνέπεια να αυξάνεται το αίσθημα της ανασφάλειας.

Και συνεχίζει λέγοντας πως η αίσθηση που δημιουργείτε απορρίπτεται από το οικογενειακό σύνολο του δίνει το κάθε δικαίωμα να νιώθει το συναίσθημα της απόρριψης. Επακόλουθο αυτής της κατάστασης και ως αντίδραση είναι η εμφάνιση μιας επιθετικής συμπεριφοράς. Έτσι μπαίνει σε μία διαδικασία στην οποία αναγκάζεται να βρει τον συμψηφισμό μέσα στην ομάδα, και που στο τέλος μπορεί να εξελιχθεί σε συμμορία.

Πολλές φορές ο πατέρας και η μητέρα εργάζονται μακριά από το σπίτι με αποτέλεσμα η έλλειψη επικοινωνίας μεταξύ γονιών και παιδιού να είναι εμφανής. Επακόλουθο να εμφανίζονται οικογενειακές δυσαρμονίες, σχολικές δυσχέρειες του παιδιού ή ακόμα και προστριβές με τους γείτονες πράγμα που μπορεί να οδηγήσει σε μορφές άτυπου στιγματισμού.

Ακόμα μία πιθανή μετανάστευση δημιουργεί πολιτιστικές συγκρούσεις στο παιδί με συνέπεια την «παραβατική συμπεριφορά των ανηλίκων που βρίσκονται στο επίκεντρο της σύγκρουσης των πολιτιστικών αξιών».

Πολλές φορές τόσο τα πιστεύω όσο και οι αξίες των γονιών είναι αντίθετες με αυτές των παιδιών και έτσι έρχεται η σύγκρουση.

Καθημερινά κατακλυζόμαστε από διαφημίσεις νέων καταναλωτικών προϊόντων. Δημιουργείται στους εφήβους το αίσθημα της απόκτησης αυτών των προϊόντων. Πολλές φορές στερούνται την δυνατότητα νόμιμης απόκτησης των προϊόντων με αποτέλεσμα να μην έχουν αναπτύξει σε μεγάλο βαθμό τον αυτοέλεγχο τους. Δηλαδή να προβαίνουν σε πράξεις και σε γεγονότα που δεν τους αντιπροσωπεύουν και τόσο καλά. Αυτό εδώ θεωρείτε και ως κοινωνικό ζήτημα.

Τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας, στα οποία θα αναφερθώ επιγραμματικά, παίζουν σημαντικό ρόλο στην κατασκευή της κοινής γνώμης και συγκεκριμένα των εφήβων. Από τα «ερεθίσματα» λοιπόν που παίρνουν από την τηλεόραση δημιουργούν το συναίσθημα της μίμησης και της υποβολής. «Σύμφωνα με τον Chazal, δεν αρκεί η απλή σχηματική ανάλυση των παραγόντων γένεσης της παραβατικής συμπεριφοράς των νέων.» Δηλαδή δεν πρέπει να γνωρίζουμε μόνο τους λόγους, τους παράγοντες, που οδηγούν τους νέους μας σε αυτή

την «έκρηξη». Πρέπει να γνωρίζουμε τόσο τον εσωτερικό τους κόσμο όσο και να κατανοούμε τις πράξεις τους. Πολλές φορές, αν όχι και όλες, οι πράξεις αυτές εκφράζουν μια κραυγή εξέγερσης κατά της κοινωνίας, μια κραυγή αγωνίας για ένα κόσμο χωρίς επικοινωνία, μια κραυγή απεγνωσμένη για βοήθεια στα αδιέξοδα που έχουν να αντιμετωπίσουν.

Έτσι διαπράττουν διάφορες παραβάσεις και προσπαθούν να πείσουν τους εαυτούς τους πως έχουν επιλέξει οι ίδιοι την άσκηση βίας. Αποζητούν την ικανοποίηση μέσα από τις πράξεις τους δρώντας αυθόρμητα.

Το σχολείο και οι φίλοι ενός εφήβου παίζουν και αυτοί ένα σημαντικό ρόλο. Σχεδόν τα παιδιά περνούν όλη τους την ημέρα στο σχολείο μαζί με τους φίλους τους.

«Σύμφωνα όμως με τον Lambroso και τον Greeff η παιδεία δεν μπορεί να εξαλείψει ή να περιορίσει την παραβατικότητα.».

Άρα ως κύρια αιτία εμφάνισης της παραβατικότητας ή μάλλον πρόσφορου εδάφους που επιτρέπει στην παραβατικότητα να δράσει και να αναπτυχθεί είναι το σχολείο και κατ' επέκταση οι φίλοι.

Η παιδεία όμως συντελεί στην αλλαγή της από τις βίαιες μορφές που παίρνει. Η απροσαρμοστικότητα που έχει ένα παιδί στο σχολείο είναι δυνατόν να αποτελέσει το αρχικό στάδιο μιας κοινωνικής απροσαρμοστικότητας του παιδιού στην μετέπειτα ζωή του.

Σύμφωνα με έρευνες οι παραβατικοί ανήλικοι δείχνουν πολύ μικρό ενδιαφέρον ή και καθόλου, πολλές φορές, για σχολείο. Το σχολείο αντιπροσωπεύει το αντίθετο απ' ότι ενδιαφέρει έναν παραβατικό ανήλικο.

Προχωρώντας στο βιβλίο «Εγκληματίες και θύματα» εδώ βλέπουμε μία παρουσίαση των αιτιών του φαινόμενου αυτού. Χωρίζει λοιπόν τις αιτίες σε δύο κατηγορίες:

1. «Οι νέοι που για λόγους προσωπικούς, οικογενειακούς ή άλλους διέκοψαν τη σχέση τους με τον κυρίαρχο θεσμό κοινωνικοποίησης το σχολείο, χωρίς να ενταχθούν αποδοτικά στην εργασία και χωρίς να συνδέονται με τα πρόσωπα κύρους με τρόπο που να διασφαλίζεται η πειθαρχία τους. Είναι οι απορριμμένοι από το σύστημα νέοι, που φαντάζουν σ' αυτό ως μια διαρκής απειλή»

2. «Αφορά τους νέους που οδηγούμενοι κυρίως από ανάγκη ψυχολογικής αναπλήρωσης ή φυγής καταφεύγουν στη χρήση εξαρτησιογόνων ναρκωτικών ουσιών»

Προχωράμε στο βιβλίο της Έφης Λαμπροπούλου «Κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος». Εδώ βρίσκουμε ως κύρια αιτία, όπως και στο πρώτο βιβλίο ανάλυσης, την οικογένεια.

«Υποστηρίχθηκε από την κ. Λαμπροπούλου ότι παιδιά που μεγαλώνουν σε οικογένεια με διαρκείς συγκρούσεις και εντάσεις, που τους είχε λείψει η οικογενειακή αγάπη και υποστήριξη οδηγούνται πιο συχνά στην παραβατική συμπεριφορά και αργότερα στο έγκλημα»

Αν πάμε πιο πίσω θα δούμε πως αυτή η άποψη περί επιρροής της οικογένειας στο έγκλημα είχε κυρίαρχο ρόλο. Με το πέρασμα όμως του χρόνου η άποψη αυτή αποδυναμώθηκε και το ενδιαφέρον έχει πλέον μετατοπισθεί κυρίως στη σχέση ανάμεσα στη σωματική, ψυχική και σεξουαλική κακοποίηση του παιδιού και στην αποκλίνουσα συμπεριφορά. Αυτό εδώ μπορεί να θεωρηθεί και ως μί ακόμη αιτία.

Ως βασική αιτία η Λαμπροπούλου θέτει το σχολείο. Η απόδοση που έχει κάποιος νέος στο σχολείο και γενικότερα η στάση που έχει απέναντι στην εκπαιδευτική διαδικασία συνδέθηκε τόσο με την αποκλίνουσα συμπεριφορά όσο και με την εγκληματικότητα.

«Σύμφωνα με έρευνες οι νέοι που έδειξαν σοβαρά προβλήματα στο σχολείο, με μειωμένες επιδόσεις, ελλιπή παρακολούθηση, επανειλημμένες αποτυχίες και απουσία κινήτρων για μόρφωση εμπλέκοντας ευκολότερα από τους άλλους σε παραβατικές δραστηριότητες.»

Μετά ακολουθεί το φιλικό περιβάλλον του εφήβου. Οι νέοι κατά την διάρκεια της σχολικής τους ζωής έρχονται σε επαφή με άτομα της ίδιας ηλικίας. «Οι νέοι λοιπόν λόγω της ηλικίας τους νιώθουν ανασφάλεια, η οποία εξουδετερώνεται με την ένταξη σε μία παρέα, πράγμα που τους δίνει το αίσθημα ότι ανήκουν κάπου.»

Οι παρέες αποτελούν και εξακολουθούν να αποτελούν αντικείμενο κεντρικού εγκληματολογικού ενδιαφέροντος. Η νεανική παραβατικότητα θεωρείται ότι ξεκινά ως ομαδική διαδικασία και ότι η νεανική παραβατική συμπεριφορά ανοίγει το δρόμο προς την εγκληματικότητα. Το σύνολο αυτό, η ομάδα δηλαδή, ασκεί μεγάλη επιρροή τόσο στην συμπεριφορά όσο και στις απόψεις του κάθε νέου. Σημαντικό παράδειγμα αυτό των ΗΠΑ όπου πάνω από ένα εκατομμύριο νέοι συμμετέχουν σε παραβατικές συμμορίες.

Η συμμετοχή των νέων στις συμμορίες τους δίνει το συναίσθημα πως ανήκουν σε κάπου. Έτσι τους καλλιεργεί το συναίσθημα της αυτοεκτίμησης και τους εξασφαλίζεται η αποδοχή που τους στερεί η κοινωνία. Τέλος συναντάμε τα ΜΜΕ, τα οποία θα γίνει εκτενέστερη αναφορά σε άλλα κεφάλαια της πτυχιακής μου.

«Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης κατασκευάζουν εχθρικά είδωλα, καλλιεργώντας έτσι την κοινωνική συνοχή, αποπροσανατολίζουν το κοινωνικό σύνολο από σοβαρά προβλήματα, δημιουργούν φόβο και παθητικότητα απέναντι στο κοινωνικό πρόβλημα του εγκλήματος και συσκοτίζουν τους πραγματικούς λόγους γένεσής του».

Επίσης παράγουν μια λανθασμένη εντύπωση στο κοινό ως την αποτελεσματικότητα του κράτους όσο αφορά την καταπολέμηση του εγκλήματος. Τα ΜΜΕ λοιπόν παραμορφώνουν την αντίληψη του κοινωνικού συνόλου για την πραγματικότητα.

Μετά από τις διάφορες θέσεις που πήρανε οι πιο πάνω συγγραφείς για τις αιτίες που οδηγούν ένα νέο στη παραβατικότητα καταλήγουμε στο συμπέρασμα πως οι απόψεις είναι αντιφατικές. Στο βιβλίο «Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων» σημαντική αιτία είναι ότι περιβάλλει τον ίδιο τον νέο, δηλαδή σχολείο, φίλοι, οικογένεια. Ακολουθως στο βιβλίο «Εγκληματίες και θύματα» χωρίζει τις αιτίες σε δύο κατηγορίες. Από την μία είναι η άρνηση του νέου σε ότι προσδίδει κοινωνικοποίηση και από την άλλη είναι η φυγή σε λύσεις που δεν είναι και τόσο σωστές όπως ναρκωτικά και άλλες εξαρτησιογόνες ουσίες. Τέλος συναντάμε το βιβλίο «Κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος» όπου η βασική αιτία εδώ είναι η οικογένεια.

Κοινωνικός έλεγχος:

Προχωράμε τώρα στον κοινωνικό έλεγχο . Σκοπός της υποενοότητας αυτής είναι να δούμε τόσο τις μορφές του κοινωνικού ελέγχου όσο και για το αν είναι αυτός υπεύθυνος για την έξαρση της νεανικής παραβατικότητας.

«Ως κοινωνικός έλεγχος προσδιορίζεται η ικανότητα της κοινωνίας να αυτορυθμίζεται επί τη βάση αρχών που η ίδια έχει θέσει. Ο κοινωνικός έλεγχος βασίζεται στην ιδέα της αλληλεπίδρασης μεταξύ των κοινωνικών ομάδων, πράγμα που σημαίνει ότι εμπειρεύει τόσο την ανισότητα όσο και την σύγκρουση στις κοινωνικές σχέσεις. Η κοινωνική οργάνωση δεν ταυτίζεται με τον κοινωνικό έλεγχο.»

Σύμφωνα με τον Durkheim, στόχοι του κοινωνικού ελέγχου είναι η καθιέρωση μιας «ομογενοποιημένης συμπεριφοράς» από τις κοινωνικές ομάδες και η δημιουργία μίας «συλλογικής συνείδησης».

Ακόμη να εξασφαλίσει και να σταθεροποιήσει την κοινωνική αλληλεγγύη, η οποία θα συμβάλει στην ενδυνάμωση της ομαδικής και κατ' επέκταση της κοινωνικής συνοχής.

Για τον Ross ο κοινωνικός έλεγχος είναι «έννοια –κλειδί» για την ερμηνεία της ειρηνευτικής συμβίωσης των ατόμων. Ο όρος του κοινωνικού ελέγχου είναι πολυσήμαντος, ταυτίζεται με την «εποπτεία», την «επιτήρηση», την «επίβλεψη», την «εξουσία», την «κυριαρχία», την «αυθεντία», την «δύναμη» και την «συμβατική συμπεριφορά». Στην Εγκληματικότητα ο όρος «κοινωνικός έλεγχος» είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένος με την συμβατική και τη σύννομη συμπεριφορά. Δηλαδή όταν ο νέος ακολουθεί και υπακούει στους νόμους και στις αρχές ου του επιβάλλουν τα όργανα που ασκούν τον κοινωνικό έλεγχο τότε αναπόσπαστα η σωστή συμπεριφορά είναι συνδεδεμένη με τον κοινωνικό έλεγχο. Το ένα υπάρχει επειδή υπάρχει και το άλλο.

Αυτά περί κοινωνικού ελέγχου, τώρα θα αναφέρω τις μορφές μέσα από τις οποίες φαίνεται και παρουσιάζεται ο κοινωνικός έλεγχος. Οι πλείστες μορφές μπορεί να αποτελούν και τις αιτίες εμφάνισης του φαινομένου της νεανικής παραβατικότητας.

Η οικογένεια παίζει και εδώ τον πιο καθοριστικό ρόλο, όπως και στις αιτίες. Ο τρόπος διαπαιδαγώγησης, σωστής ανατροφής και σωστής καθοδήγησης από τους γονείς φαντάζει ως η ιδανικότερη λύση την εξασφάλιση της μη παραβατικής συμπεριφοράς. Η Κυπριακή κοινωνία όμως και τα ταμπού που την διακατέχουν ασκούν μέσω της Κυπριακής οικογένειας ένα αφόρητο έλεγχο στα παιδιά της. Υπάρχει μία υπερπροστατευτική κάλυψη που πολλές φορές «πνίγει» τους εφήβους.

Οι απαιτήσεις που έχουν πολλές φορές οι γονείς από τα παιδιά τους, του τύπου να είναι άριστοι κτλ δημιουργούν τόσο ανασφάλειες όσο και τρομερή πίεση. Οι γονείς πρέπει να αρχίσουν να καταλαμβάνουν και να νιώθουν τα παιδιά τους , να νιώθουν τις ανησυχίες και να αφουγκράζονται τα οράματα τους. Μόνο έτσι θα τα παραδώσουν σωστά στο κοινωνικό σύνολο και στην κοινωνία ευρύτερα. Μετά ακολουθεί το σχολείο. Ένας θεσμός ο οποίος στο άκουσμα των εφήβων, όχι όλων, προκαλεί αρνητικά συναισθήματα. Δεν είναι μόνο φορέας κοινωνικοποίησης αλλά και θεσμός κοινωνικού ελέγχου. «Οι δάσκαλοι λειτουργούν κυρίως με βάση στερεότυπες θεωρίες και προσωπικές εκτιμήσεις, κατηγοριοποιώντας τους μαθητές ανάλογα με τις επιδόσεις τους, την καλή τους συμπεριφορά, και ανάλογα με την κοινωνικό- οικονομική κατάσταση των γονιών τους.» Όταν κάποιοι μαθητές έχουν χαρακτηρίζονται αρνητικά έχουν και την ανάλογη μεταχείριση από τους δασκάλους. Λόγω του ότι τα παιδιά δεν έχουν και ιδιαίτερες αντιστάσεις, είναι κάπως ευάλωτα,

αποδέχονται σταδιακά τον αρνητικό χαρακτηρισμό ως στοιχείο της ταυτότητας τους.

Τα ΜΜΕ παίζουν και αυτά το δικό τους παιχνίδι άσκησης του δικού τους ελέγχου. Εδώ κατευθύνουν και δημιουργούν την κοινή γνώμη των ενηλίκων και είναι αναπόφευκτα αδύνατον να ξεφύγουν οι έφηβοι. Όπως έχω προαναφέρει και στις αιτίες τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης παραμορφώνουν την αντίληψη του κοινωνικού συνόλου για την πραγματικότητα. Μορφές οι οποίες δεν έχουν αναφερθεί, και κακώς, σε κανένα από τα βιβλία και παίζουν και αυτές σημαντικό ρόλο θα τις αναφέρω επιγραμματικά πιο κάτω:

A. Η Εκκλησία.

B. Η Φυλακή.

Γ. Η Αστυνομία.

Δ. Ο ρόλος της Κοινωνίας ευρύτερα.

Οι πιο πάνω είναι οι αρμόδιοι φορείς οι οποίοι είναι υπεύθυνοι για τη άσκηση του κοινωνικού ελέγχου. Το ξανατονίζω και σε κανένα βιβλίο και κακώς βέβαια δεν υπάρχει περαιτέρω ανάλυση.

Είναι τεράστιο σφάλμα να βάζουμε έτσι ασυνείδητα την ταμπέλα του παραβάτη ή του εγκληματία σε αυτά τα παιδιά που για τους λόγους που παρουσίασα βρίσκονται εκεί που βλέπουμε συχνά πυκνά μέσα από τις οθόνες μας.

Οι παράγοντες που συμβάλλουν στην αντικοινωνική έως εγκληματική συμπεριφορά είναι και αυτοί αρκετοί και πολυσύνθετοι όπως έχω προαναφέρει και πιο πάνω.

Το σχολείο, η εκκλησία, η ίδια η κοινωνία καθώς και η Αστυνομία πρέπει να βοηθήσουν στη σωστή καθοδήγηση των νέων. Καταλήγω στο συμπέρασμα πως δεν είναι η νεολαία που φταίει για τα χάλια που βρίσκεται αυτή την στιγμή. Οι αρμόδιοι φορείς και οι κρατικοί μηχανισμοί οι οποίοι υπάρχουν μέσα στον κοινωνικό έλεγχο είναι αυτοί που πάσχουν. Ας αναλάβουν επιτέλους τις ευθύνες τους για να νιώσει και το αύριο της κάθε χώρας πως είναι δυνατό και σωστό να αναλάβει τα ηνία. Αν όμως η πολιτεία δεν το κάνει ζήτη που καήκαμε.

Καταλήγω λοιπόν στο συμπέρασμα αυτού του κεφαλαίου και το οποίο είναι: η νεανική παραβατικότητα παρουσιάζει συμπτώματα κοινωνικής κρίσης. Γενικά οι κοινωνία μας αδυνατεί σε πολλά μέτωπα και δεν είναι μορφή αντίδρασης και διαμαρτυρίας.

Ψυχική υγεία και οικογένεια

Εφηβεία είναι η ανακάλυψη του εαυτού . Αυτή η περίοδος είναι το μεταίχμιο από την παιδική ηλικία στην ενηλικίωση. Κατά αυτήν την περίοδο συμβαίνουν πλήθος αλλαγές στο άτομο. Κύριο χαρακτηριστικό της εφηβείας είναι οι ψυχικές εντάσεις και οι συναισθηματικές μεταπτώσεις , οι οποίες είναι αποτέλεσμα αλλαγών που συμβαίνουν κατά την περίοδο αυτή. Στο χρονικό διάστημα αυτό ο έφηβος πλέον, χρειάζεται δίπλα του, τους γονείς του. Αρχικά το πρώην ήσυχο και συνεργάσιμο παιδί δίνει την θέση του σε έναν αντιδραστικό, υπερβολικά ευαίσθητο και νευρικό έφηβο ο οποίος κυριεύεται από έλλειψη αυτοπεποίθησης και για αυτό κλείνεται στον εαυτό του και δεν μιλάει σε κανέναν. Αυτά που τον αφορούν σ' αυτή την περίοδο της ζωής του είναι τα εξής:

α) η ανεξαρτητοποίηση από τους γονείς και η προσκόλληση με τους συνομήλικους. Έτσι ο έφηβος υιοθετεί πρότυπα, μοιράζεται εμπειρίες και δοκιμάζει τα όρια και τις ικανότητές του.

β) τον απασχολούν οι πρώτες του ετεροφυλικές σχέσεις και η σεξουαλική του ζωή. Ελκύεται από άτομα του αντιθέτου φύλου και αποκτά τις πρώτες του σεξουαλικές εμπειρίες. Τότε οι γονείς ανησυχούν πολύ για το παιδί τους και του ασκούν μεγάλο έλεγχο.

Και γ) δεν μπορεί να εξηγήσει καινούριες συμπεριφορές και συνήθως καταλήγει σε εντάσεις με το ενδοοικογενειακό περιβάλλον. Τότε ο έφηβος πιστεύει πως οι γονείς του δεν είναι δίπλα του και στρέφεται στους συνομήλικους του.

Για τους παραπάνω λόγους οι γονείς πρέπει να πάρουν θέση στα γεγονότα και να συμπαρασταθούν και να μιλήσουν στο παιδί τους.

- Καταρχήν θα πρέπει να ενημερωθούν για τις επερχόμενες αλλαγές της εφηβείας, είτε μέσω βιβλίων, είτε συμβουλευόμενοι κάποιον ειδικό. Οι καλά ενημερωμένοι γονείς, γνωρίζουν τι να περιμένουν και μπορούν να αντιμετωπίσουν κάθε νέα συμπεριφορά με μεγαλύτερη κατανόηση και υπομονή.
- Είναι σημαντικό να αποτελούν πρόσωπα εμπιστοσύνης για τους εφήβους. Οι γονείς θα πρέπει να είναι πρόθυμοι να συζητήσουν με τα παιδιά τους χωρίς να κρίνουν, να τιμωρούν, να θυμώνουν ή να προσπαθούν να επιβάλλουν τις δικές τους απόψεις. Όσο σημαντική και

αν είναι η ομάδα των συνομήλικων, σε σημαντικές αποφάσεις, μεγαλύτερη βαρύτητα έχει η συμβουλή και η καθοδήγηση των γονέων. Έτσι η δημιουργία ενός ασφαλούς περιβάλλοντος αποδοχής από τους γονείς, στο οποίο μπορούν να καταφύγουν οι έφηβοι για να αναζητήσουν βοήθεια όταν τη χρειαστούν, είναι απαραίτητο για την υγιή συναισθηματική και ψυχολογική τους ανάπτυξη.

- Να είναι συνεπείς και σταθεροί στις απόψεις τους και στα πρότυπα συμπεριφοράς, τα οποία πρεσβεύουν. Οι έφηβοι έχουν την τάση να θυμώνουν και να χάνουν την εμπιστοσύνη τους στους γονείς, όταν καταλαβαίνουν ότι αυτοί είναι ασυνεπείς και έχουν αντιφατικές και αντικρουόμενες απόψεις.
- Να έχουν σαφείς και χαμηλές προσδοκίες και να αφήνουν χώρο στον έφηβο να αναπτύξει τις ικανότητες και τις δεξιότητές του.
- Η αγάπη τους πρέπει να δίνεται άνευ όρων και να μη μειώνεται από τα «λάθη» των εφήβων.
- Να θέσουν τον έφηβο αντιμέτωπο με τις ευθύνες του και να συνεχίσουν να αποτελούν πρόσωπα αναφοράς για εκείνον.
- Να μην είναι υπερπροστατευτικοί. Να δίνουν στο παιδί τους το χώρο και το χρόνο να αντιμετωπίσει τις καταστάσεις που βιώνει με το δικό του τρόπο, να κάνει λάθη, ακόμα και να πληγωθεί. Μόνο έτσι θα οδηγηθεί προς την ωριμότητα και θα δημιουργήσει τη δική του ταυτότητα, η οποία θα του δώσει όλα εκείνα τα εφόδια που είναι απαραίτητα για την είσοδο του στην ενηλικίωση.

Εφόσον οι γονείς θα έχουν ενημερωθεί για το τι συμβαίνει κατά την διάρκεια της εφηβείας, καλό θα ήταν αν συνειδητοποιήσουν πως ο βαθμός συγχρονισμού της οικογένειας με τα δεδομένα και τις εξελίξεις στην κοινωνία, η προοδευτικότητα της ή αντίθετα συντηρητισμός της, διαμορφώνουν τον τρόπο σκέψης του παιδιού και τις σχέσεις του με τους άλλους ανθρώπους, τη δεκτικότητά του απέναντι στο εκάστοτε καινούριο, αλλά και τη δυνατότητα ισορροπημένης ένταξής του στην κοινωνία. Το χάσμα ανάμεσα στις γενιές, για παράδειγμα, οξύνεται αν οι γονείς δεν μπορούν να παρακολουθήσουν τις αλλαγές που συντελούνται στην κοινωνία. Όχι μόνο για χάρη της ισορροπημένης σχέσης ανάμεσα σ' αυτούς και τα παιδιά τους, αλλά και γιατί οι γονείς ως ενήλικες μπορούν να προσφέρουν ακόμη πολλά στην κοινωνία τους, θα πρέπει αν προσαρμόζονται στο καινούριο και αν συμβαδίζουν στα δεδομένα της εποχής τους. Μέσα από αυτό αναπτύσσετε στο άτομο ένα συναίσθημα ασφάλειας και εμπιστοσύνης όπως επίσης και η επιθυμία συνύπαρξης με τους άλλους ανθρώπους και τη δυνατότητα της γόνιμης επικοινωνίας.

Καθώς συμβαίνουν αυτά ανάμεσα στον έφηβο και την οικογένειά του είναι πιθανό κατά την περίοδο της εφηβείας, να εμφανιστούν και διάφορα ψυχολογικά προβλήματα και αποκλίνουσες μορφές συμπεριφοράς. Τέτοια μπορεί να είναι:

- Η κατάθλιψη
- Ο αυτοκτονικός ιδεασμός

- Οι κρίσεις πανικού
- Οι παραβατικές μορφές συμπεριφοράς
- Η επιθετικότητα
- Τα ψυχοσωματικά συμπτώματα
- Η χρήση ουσιών
- Η φυγή από το σπίτι
- Οι διαταραχές διατροφής (ανορεξία- βουλιμία)
- Η εγκατάλειψη του σχολείου
- Η κοινωνική απόσυρση

Στην περίπτωση αυτή οι γονείς, καλό θα ήταν να απευθυνθούν σε κάποιον ειδικό και να ζητήσουν τη συμβολή του για τη αποτελεσματική αντιμετώπιση της κατάστασης. Η εφηβεία είναι μια δύσκολη αλλά και σημαντική περίοδος στη ζωή του αναπτυσσόμενου ατόμου. Όσο και αν φαίνονται περίπλοκες και ανησυχητικές κάποιες συμπεριφορές, η ψύχραιμη αντιμετώπιση της κατάστασης από τους γονείς είναι καθοριστικής σημασίας για την ισορροπία τόσο του ίδιου του εφήβου όσο και της οικογένειας γενικότερα.

Εξάλλου, είναι ένα στάδιο που το περνάνε όλοι οι άνθρωποι και λίγο ή πολύ ο καθένας έχει βιώσει καταστάσεις που έχουν μείνει χαραγμένες πάντα μέσα του για το υπόλοιπο της ζωής του, μερικές φορές μάλιστα με τραγικά και ανεπανόρθωτα αποτελέσματα. Γι' αυτό μόνο ο διάλογος, οι αμοιβαίες υποχωρήσεις και η αλληλοκατανόηση μεταξύ γονιού και παιδιού- εφήβου, μπορούν να οδηγήσουν τον έφηβο στην ωρίμανση με τις λιγότερες τραυματικές εμπειρίες, στην περίοδο της εφηβικής αναζήτησης του έξω κόσμου.

Τέλος, με αυτό το θέμα έχουν ασχοληθεί και γνωστά πρόσωπα στα έργα τους. Ο Δημήτριος Καταρτζής, ήδη στα τέλη του 18^{ου} αιώνα, στο πρωτοποριακό και φωτισμένο έργο του με τίτλο *Στέφανος*, το οποίο αναφέρεται στην αγωγή των παιδιών, επισημαίνει ότι:

«Το καλύτερο που έχουμε να κάνουμε σε όλο το διάστημα της αγωγής των παιδιών, είναι να μιμούμαστε την φύση, δηλαδή να ακλουθούμε τον τρόπο που μαθαίνουν τα παιδιά απ' τη γέννα τους κι εκείθε. Αυτά μαθαίνουν πρώτα τις βιοτικές χρείες, τα υποπίπτοντα στην αίσθηση και έτσι προσχωρούν και στα κατά διάνοια»

Επίσης, ο Γερμανός ποιητής Φρήντριχ Χαίλντερλιν, στο έργο του *Υπερίων* καταθέτει:

«Είχα μεγαλώσει σαν το κλήμα, χωρίς στήριγμα, και οι βέργες μου απλώσανε κατάχαμα, χωρίς κατεύθυνση. Το ξέρεις πόσο ευγενικές δυνάμεις χάνονται σε μας γιατί δεν αξιοποιούνται».

Με λίγα λόγια η αγωγή που μπορεί να έχει ένα παιδί, πολλές φορές είναι ελλιπής, όμως δεν θα πρέπει να γίνει η αίτια της διαστρέβλωσης ή της απώλειας του εαυτού, δηλαδή αιτία ψυχικής ανελευθερίας και αλλοτρίωσης του νέου.

Οι έφηβοι και η σχέση τους με τους γονείς τους.

Εφηβεία είναι η αναπτυξιακή περίοδος που αρχίζει με τις μεταβολές της φυσιολογίας της ήβης και τελειώνει με το σχηματισμό της προσωπικής ταυτότητας. Το άτομο κατά την περίοδο αυτή, υπόκειται σε μεγάλες και ταχύτατες αλλαγές σε όλους τους βασικούς τομείς της ανάπτυξής του. Ο έφηβος αντιμέτωπος με όλες αυτές τις αλλαγές συνειδητοποιεί ότι δεν είναι πια παιδί, απέχει όμως σημαντικά από την ενηλικίωση. Οι έφηβοι έχουν ανάγκη από σταθερότητα, και όσο και αν προσπαθούν να δείξουν την ανεξαρτησία και την αυτονομία τους, εκφράζουν με τις πράξεις τους ότι η συνεπής παρουσία των ενηλίκων, τα ευδιάκριτα και σταθερά όριά τους, είναι απαραίτητα όσο ποτέ άλλοτε. Οι γονείς λοιπόν πρέπει να παρέχουν έλεγχο και καθοδήγηση, βασισμένοι στις δικές τους αρχές. Αν οι αρχές αυτές έχουν νόημα και ουσία για τους ίδιους, θα υπάρξει σταθερό πλαίσιο ορίων και θα δοθεί νόημα στην προσπάθεια των παιδιών τους για ξεπέραςμα αυτών των αρχών. Αν, όμως, το πλαίσιο δεν είναι σταθερό και οι αρχές ρηχές, τότε μπορεί να έχει αρνητική επίδραση στην ψυχολογία του εφήβου. Καθοριστικό ρόλο στην συναισθηματική – ψυχική κατάσταση του εφήβου, παίζει η ίδια η συμπεριφορά των γονιών ανεξάρτητα από οτιδήποτε άλλο. Δηλαδή, αν ένα παιδί ή έφηβος είναι ευάλωτο σε κάποια διαταραχή, μπορεί να μην την εκδηλώσει αν οι γονείς του παρέχουν το ενδιαφέρον που έχει ανάγκη και το καλύπτουν συναισθηματικά.

Ο τρόπος με τον οποίο θα βιώσουν και οι δύο πλευρές τις αναταραχές που θα προκληθούν σε προσωπικό επίπεδο και οι επιπτώσεις που θα έχουν στη σχέση τους, είναι καθοριστικές. Οι γονείς, έχουν να επιτελέσουν μια σημαντική ψυχική εργασία. Ωστόσο έρευνες έχουν επισημάνει, πως οι σχέσεις των περισσότερων εφήβων με τους γονείς τους είναι αρμονικές. Αυτό που πρέπει να ληφθεί υπ' όψη είναι ότι αναφερόμαστε σε μια ηλικιακή περίοδο που τη διακρίνει ρευστότητα και τίποτα σχεδόν δεν αποτελεί κανόνα. Είναι λοιπόν φανερό πως οι γονείς, με τη συμπεριφορά τους, την παιδεία τους και τον τρόπο λειτουργίας τους μέσα στην οικογένεια, μπορούν να δημιουργήσουν τις κατάλληλες συνθήκες ώστε το παιδί να περάσει μια όσο το δυνατόν ομαλότερη εφηβεία.

Ο έφηβος θέλει να μιλάει και να δρα ελεύθερα, δεν ανέχεται να τον υποτιμούν οι γονείς ή οποιοσδήποτε άλλος. Οι σχέσεις με τους γονείς του θα επηρεάσουν σε σημαντικό βαθμό και τις σχέσεις με τους υπόλοιπους ενήλικες που θα συναναστραφεί στη ζωή του. Θα έλεγε κανείς πως όταν ο έφηβος έχει ομαλές σχέσεις με τους γονείς και τους καθηγητές του – οι οποίοι αποτελούν πρότυπα προς μίμηση- τότε ο έφηβος μαθαίνει να συμπεριφέρεται σωστά απέναντι στην κοινωνία.

Η πρώτη σοβαρή προσπάθεια προς ανεξαρτησία γίνεται γύρω στα μέσα της εφηβείας, δηλαδή στα 14 με 16. Αυτό το στάδιο οι έφηβοι αισθάνονται πιεσμένοι από τις αλλαγές του σώματος τους, από τις συναισθηματικές αλλαγές τους και επίσης από τις αλλαγές της αντίληψής τους. Αυτή η πίεση τους οδηγεί να αναπτύξουν τον δικό τους τρόπο σκέψης, και την δικιά τους ιδεολογία η οποία θα τους οδηγήσει στα επόμενα στάδια ανάπτυξης όπως

είναι η καριέρα τους και ο γάμος τους. Αυτή η τάση εξαρτοποίησης αντιπροσωπεύει την αρχή της κρίσης της εφηβείας κατά την οποία οι έφηβοι δοκιμάζουν την ικανότητα τους να είναι διαφορετικά άτομα από αυτά που ήταν πριν. Εδώ έρχεται συχνά η ρήξη με τους γονείς οι οποίοι απειλούνται με τις αλλαγές που παρατηρούν στα παιδιά τους και αντιδρούν άλλοι διακριτικά, άλλοι επιθετικά. Η αρνητική αντίδραση στη διαφοροποίηση εφήβου και γονέα, η οποία είναι τόσο υγιείς και φυσιολογική, επιδεινώνει τη κρίση και προκαλεί τεραστία εμπόδια στην πρόθεση που πιθανά έχει ο έφηβος να συζητήσει, να διαπραγματευτεί και να ξεπεράσει αυτά που αισθάνεται. Έτσι το συναίσθημα της μοναξιάς και της απομόνωσης κυριεύει και αυτό το σημείο πολλές φορές εμφανίζονται συμπτώματα μελαγχολίας, ανορεξίας και αργόσχολης τα οποία εναλλάσσονται με εναντίωση προς τον εαυτό τους η άλλες φορές με πολύ διάβασμα η αφοσίωση σε κομπιούτερ και ηλεκτρονικά παιχνίδια που είναι και αυτά μέσα απομόνωσης.

Οι έφηβοι μπορεί να επιχειρήσουν να αντιμετωπίσουν τις ανασφάλειες τους με το να έρθουν πιο κοντά στους φίλους τους η σε άλλους ενήλικες έξω από την οικογένεια οι οποίοι θα τους δώσουν τη συμπαράσταση που τους έδινε πριν η οικογένεια. Αυτοί οι φίλοι θα επιτρέψουν στον έφηβο να πειραματισθεί και αυτός ο πειραματισμός είναι απαραίτητος, θετικός και υγιείς για την σωστή ανάπτυξη του εφήβου.

Σχέσεις των δύο φίλων

Εφηβεία είναι η αναπτυξιακή εκείνη περίοδος της ζωής του ανθρώπου που ξεκινάει με ειδικές βιολογικές αλλαγές στο σώμα του παιδιού (που έχουν παράλληλα και ψυχοσωματικές επιπτώσεις) και τελειώνει ψυχολογικά με την τελική γενετήσια ολοκλήρωση και αυτόνομη ωρίμανση του ατόμου. Αρχίζει γενικά περί το 11^ο έτος της ηλικίας και φτάνει μέχρι το 18^ο. Υπάρχουν όμως μεγάλες ατομικές διαφορές στα όρια αυτά.

Κατά την περίοδο της εφηβείας οι σχέσεις ανάμεσα στα δύο φύλα μοιάζουν αρκετά πολύπλοκες και σύνθετες. Η εφηβεία είναι η αρχή της γνωριμίας ανάμεσα στα δύο φύλα πέρα από το φιλικό κομμάτι και η ανακάλυψη μιας νέας πραγματικότητας που τρομάζει τον έφηβο και τον κάνει να αντιδρά απέναντι της. Αρχίζει να αισθάνεται ενοχές απέναντι στον εαυτό του και φόβο για το τι θα συναντήσει σε αυτό το ταξίδι που ξεκινάει.

Τι γίνεται με τις παρέες των παιδιών στη μέση Εφηβεία:

Οι έφηβοι συμμετέχουν σε ομάδες που αποτελούνται από νέους και των δύο φύλων. Εκεί ο ένας υποστηρίζει τον άλλο και αποκτά αυτοπεποίθηση κάτω από το άγρυπνο βλέμμα του άλλου φύλου, με το οποίο μαθαίνει έτσι να συναναστρέφεται και να αποκτά άνεση.

Η πρώτη ερωτική σχέση των εφήβων δεν εκφράζει απαραίτητα και τον «πρώτο έρωτα». Μπορεί να περιλαμβάνει ολοκληρωμένες ή μη ερωτικές επαφές. Περικλείει όμως πάντα το ερωτικό στοιχείο. Τα παιδιά συνήθως είναι πανευτυχή όταν είναι ερωτευμένα. Όμως πιθανόν τα αισθήματα να μην είναι αμοιβαία ή να μην είναι εξίσου ισχυρά και από την άλλη πλευρά. Σε αυτή την περίπτωση είναι πιθανόν ο ένας από τους δύο να εκμεταλλεύεται την αδυναμία του άλλου και να τον χειραγωγεί συστηματικά.

Οι σχέσεις των εφήβων με το άλλο φύλο, όχι ως πρόβλημα αλλά ως μια πηγή ευχαρίστησης και άγχους ταυτόχρονα, μπορεί να έχουν πολύ ευχάριστες αλλά και δυσάρεστες συνέπειες. Οι έφηβοι θέλουν να αρέσουν στο άλλο φύλο, ώστε να νιώσουν μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση και να διαπιστώσουν πως μπορούν να παίξουν σωστά τους νεοαποκτηθέντες τους ρόλους του άντρα και της γυναίκας. Από την άλλη ωστόσο, είναι άπειροι, η αυτοπεποίθησή τους είναι εύθραυστη και τα “όρια” τους ασαφή. Έτσι, τείνουν να ερωτεύονται - πλατωνικά και μη - να εξιδανικεύουν τους συντρόφους τους, να δίνουν

υποσχέσεις παντοτινής αγάπης και να πληγώνονται έντονα. Όλα αυτά τα παιχνίδια είναι απαραίτητα ώστε οι έφηβοι να μπορέσουν να γνωρίσουν καλύτερα τον εαυτό τους, και να αποκτήσουν πολύτιμες εμπειρίες για το μέλλον.

Προσοχή επίσης χρειάζεται ώστε οι έφηβοι να είναι ενημερωμένοι γύρω από το σεξ και την αντισύλληψη και σε καμιά περίπτωση να μην κάνουν κάτι παρορμητικό για το οποίο δεν είναι απολύτως σίγουροι. Η κύρια –αλλά όχι η μόνη- πηγή πληροφόρησης των εφήβων για το σεξ δεν πρέπει να είναι ούτε οι συνομήλικοι τους, αλλά ούτε και οι επιστήμονες. Στην πρώτη περίπτωση η πληροφόρηση θα είναι ανεύθυνη, στη δεύτερη θα είναι ψυχρή και μηχανική.

Οι γονείς είναι αυτοί που μπορούν υπεύθυνα και με ευαισθησία να μεταδώσουν στα παιδιά τους όλα όσα πρέπει να ξέρουν για το σεξ. Η εφηβεία είναι, και πρέπει να είναι, μια υπέροχη περίοδος αποκαλύψεων κι έντονων εμπειριών.

Οι μεγάλοι πρέπει να παρέχουν στους εφήβους ένα δίκτυο ασφαλείας, να αποτελούν μια σταθερή βάση ώστε οι εξερευνήσεις των εφήβων να γίνονται με ασφάλεια. Στην εφηβεία οι συγκρούσεις είναι απαραίτητες και η απουσία συγκρούσεων μάλλον είναι αυτή που θα πρέπει να μας θορυβήσει. Οι γονείς καλούνται να σπλιστούν με υπομονή, επιμονή και χιούμορ ώστε να συνοδεύσουν τα παιδιά τους στο ταξίδι τους προς τον κόσμο των ενηλίκων.

Σχέση μαθητών με το σχολείο και τους καθηγητές

Μαθητής- Καθηγητής : Μια ανεκμετάλλευτη σχέση

Για να μπορέσουν οι καθηγητές να αναδειχθούν σε παιδαγωγούς, για τους εφήβους μαθητές, θα πρέπει να φροντίσουν να εγκαταστήσουν μια γνήσια σχέση μαζί τους. Η ικανότητα των καθηγητών να επικοινωνούν είναι πάρα πολύ σημαντική για την επιτυχία του έργου τους.

Η έλλειψη αποτελεσματικής επικοινωνίας δημιουργεί χάσμα στις διαπροσωπικές σχέσεις, με αποτέλεσμα να δημιουργείται δυσαρέσκεια της τάξης απέναντι στον καθηγητή και το αντίθετο. Η επικοινωνία με τους μαθητές δεν συνίσταται σε τεχνικές, προσποιητούς δηλαδή τρόπους συμπεριφοράς, αλλά είναι στάση ζωής. Οι δεξιότητες επικοινωνίας είναι ικανότητες και στάσεις απαραίτητες για μια αποτελεσματική παιδαγωγική σχέση. Είναι θεμελιώδεις για να πετύχει ένας καθηγητής την επαφή τόσο με τον μαθητή ως άτομο όσο και με την ομάδα της τάξης. Οι σχέσεις επικοινωνίας βοηθούν σε υγιέστερες σχέσεις μεταξύ μαθητών και καθηγητών μεταξύ καθηγητών και γονέων αλλά και των καθηγητών μεταξύ τους.

Οι εκπαιδευτικοί οφείλουν να κρατούν την ισορροπία ανάμεσα στην αγάπη και την πειθαρχία, ώστε να κερδίσουν το κύρος και την πειθώ στους μαθητές τους. Θα ασκούν έλεγχο αλλά θα ενθαρρύνουν ταυτόχρονα και δεν θα εξουθενώνουν τον έφηβο. Η πειθαρχία στους μαθητές δεν πρέπει να συγχέεται με την τιμωρία και την καταπίεση. Η οριοθέτηση για τους εφήβους μαθητές σημαίνει σταθερότητα και συνέπεια συναισθηματική, ενώ τους δίνουν το μήνυμα ότι τους εμπιστεύονται αφού τους θεωρούν ικανούς να αναλάβουν τις ευθύνες για τις πράξεις ή τις παραλείψεις μας.

Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να είναι σε κάποιες περιπτώσεις αυστηροί και άκαμπτοι και σε κάποιες άλλες ευέλικτοι. Πότε το ένα και πότε το άλλο. Χρειάζεται αυτό που έλεγαν οι Πατέρες μας διάκριση για να καταλαβαίνουν πότε οι μαθητές τους χρειάζονται το ένα και πότε το άλλο. Παιδιά και έφηβοι έχουν ανάγκη την αγάπη μας που θα εκδηλώνονται πότε με έπαινο και ενίσχυση και πότε με έλεγχο και καθοδήγηση. Από την άλλη πλευρά όμως η χαλαρότητα εκ μέρους τους και η μεγάλη επιτρεπτικότητα μπορεί να δώσουν το μήνυμα της αδιαφορίας.

Οι έφηβοι χρειάζονται ενήλικες που θα κάνουν διάλογο μαζί τους. Θέλουν τους εκπαιδευτικούς να είναι κοντά τους αλλά στο χρόνο και με τον τρόπο που αυτοί θέλουν. Τόσο η αδιαφορία όσο και η συνεχής παρέμβαση τους (η υπερπροστατευτικότητα) είναι στάσεις που πρέπει να αποφεύγονται.

Για να διαμορφωθεί μια σχέση αμοιβαίου σεβασμού και εμπιστοσύνης με τους μαθητές μας ασφαλώς χρειάζεται οι εκπαιδευτικοί να έχουμε αποδεχθεί τον παιδαγωγικό ρόλο μας στο σχολείο. Ενώ χρειάζεται η συνεχής καλλιέργειά μας μέσα από μια συνεχή διαδικασία αυτογνωσίας, να έχουμε κάποιες παιδαγωγικές και ψυχολογικές γνώσεις και εμπειρίες αλλά παράλληλα και να έχουμε εκπαιδευθεί (θεωρητικά και πρακτικά) σε συγκεκριμένες ικανότητες και τεχνικές επικοινωνίας. Η εκπαίδευση αυτή πρέπει να είναι «δια βίου» και η βελτίωση μας σ' αυτές συνεχής και χωρίς τέλος.

ΙΔΑΝΙΚΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

- Αυτός που βοηθά
- Κατανοεί το μαθητή
- Συμβιβάζεται με το μαθητή
- Ενδιαφέρεται για τους μαθητές του ως ξεχωριστές προσωπικότητες
- Παραδίδει με ευχάριστο τρόπο το μάθημα
- Δεν απειλεί ούτε τιμωρεί
- Διερευνά την αντίθετη άποψη

Επικοινωνία και εκπαιδευτική διαδικασία στο δημοτικό σχολείο.

Η επικοινωνία ως κοινωνική λειτουργία αποτελεί βασικό στοιχείο της σχολικής κοινότητας. Εκπαιδευτικοί και μαθητές λειτουργούν σε κοινό χώρο και στα πλαίσια συγκεκριμένων εκπαιδευτικών διαδικασιών όπου συμβαίνει συνεχής ανταλλαγή μηνυμάτων. Η μεταβίβαση πληροφοριών, συναισθημάτων και σκέψεων γίνεται με λεκτικό ή μη λεκτικό τρόπο που υπόκειται σε αποκωδικοποίηση η οποία έχει σχέση με το πλαίσιο εφαρμογής και την κοινωνική αλληλεπίδραση των ατόμων που συμμετέχουν. Το ζήτημα της επικοινωνίας κατά την εκπαιδευτική διαδικασία είναι δυνατόν να έχει αντίκτυπο στην αποτελεσματικότητα ή μη της διδασκαλίας και να σχετίζεται με την ποιότητα διαχείρισης της συγκεκριμένης σχολικής τάξης από τον εκπαιδευτικό. Οι εκπαιδευτικοί καλούνται να αντιμετωπίσουν ζητήματα που αφορούν στην επίδοση των παιδιών και σε άλλα - σημαντικότερα ίσως- σχετικά με ποικίλες συμπεριφορές στην τάξη, στο διάλειμμα και γενικά σε άλλες στιγμές της σχολικής ζωής. Για παράδειγμα, είναι δυνατόν να προκύψουν ζητήματα από λόγους μη αποδοχής στη σχολική κοινότητα ή λόγω σχολικής αποτυχίας. Επίσης, ζητήματα μπορούν να ανακύψουν και ως αποτέλεσμα δυσλειτουργίας πάγιων εκπαιδευτικών διαδικασιών, όπως, για παράδειγμα, ο τρόπος εφαρμογής του αναλυτικού προγράμματος σπουδών ή ακόμα περισσότερο το είδος και ο στόχος των διαδικασιών αξιολόγησης του μαθητή. Τα παραπάνω ζητήματα εμφανίζονται σε συνθήκες έντασης, και η διαχείρισή τους καθίσταται δύσκολη για τους εκπαιδευτικούς. Ταυτόχρονα, δημιουργείται προβληματισμός για την πορεία της κοινωνικής ένταξης των μαθητών στην ομάδα της τάξης και στη σχολική κοινότητα σήμερα αλλά και στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο αύριο. Η επιτυχημένη επικοινωνία μεταξύ εκπαιδευτικού-μαθητή και η εφαρμογή ενσυναισθητικής συμβουλευτικής

διεργασίας στα πλαίσια και τις απαιτήσεις των ποικίλων καταστάσεων, παίζει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση θετικής κρίσης από το μαθητή για το χώρο, τα πρόσωπα και τις διαδικασίες μέσω των οποίων συντελείται η εκπαίδευσή του, ενώ δημιουργεί καλύτερες προοπτικές για την ένταξή του στην κοινωνική ομάδα της σχολικής τάξης. Η καλή λοιπόν ποιότητα της επικοινωνίας και των διαπροσωπικών σχέσεων μεταξύ εκπαιδευτικών και μαθητών, η οποία αντανακλάται στην ποιότητα των ενεργειών και δράσεων αμφοτέρων, στο χώρο του σχολείου είναι παράγοντες δημιουργίας του ζητούμενου κατάλληλου ψυχολογικού και παιδαγωγικού κλίματος στη σχολική τάξη. Αντίθετα υπάρχουν συμπεριφορές ως προς τον τρόπο επικοινωνίας, οι οποίες επιδρούν αρνητικά στην εκπαιδευτική διαδικασία. Συγκεκριμένες απαντήσεις σε επίπεδο επικοινωνιακών τεχνικών και διδακτικών χειρισμών μπορούμε να αντλήσουμε μέσα από μια ανθρωπιστική προσέγγιση του ζητήματος και στο πλαίσιο της παιδαγωγικής της ένταξης, όπου κάθε μαθητής έχει την αυτονόητη και ισότιμη αντιμετώπιση, ώστε να μπορεί να συμμετέχει με αξιοπρέπεια στο εκπαιδευτικό σύστημα.

Για μια καλύτερη σχέση

Για να μπορέσουν να γίνουν παιδαγωγοί και σύμβουλοι των εφήβων θα πρέπει πρώτα να φροντίσουν να εγκαταστήσουν μια γνήσια σχέση μαζί τους. Φοβάμαι δυστυχώς ότι πολλές φορές η σχέση καθηγητή-μαθητή είναι μια ανεκμετάλλευτη σχέση. Ο μεγάλος αριθμός μαθητών μέσα στην τάξη, οι λίγες ώρες παραμονής των εκπαιδευτικών μέσα στο Σχολείο, ο φόρτος εργασίας (καθηγητών και μαθητών) κ.α. μπορεί να συμβάλλουν σ' αυτό. Για να έχουμε καλύτερη επικοινωνία τόσο με την ομάδα της τάξης όσο και με τον κάθε μαθητή ξεχωριστά πρέπει να γίνει πιο ουσιαστική σχέση μας μαζί τους. Αυτό μπορεί να συμβεί όταν:

Η σχέση μας είναι προσωπική. Κάθε μαθητής είναι ένας ξεχωριστός και μοναδικός κόσμος και έχει ανάγκη μια εξατομικευμένη προσέγγιση. Οι γενικεύσεις και οι αφορισμοί πρέπει να αποφεύγονται.

- Η καθοδήγησή μας ανταποκρίνεται (τις περισσότερες φορές) σε αίτημα δικό τους ή των οικογενειών τους. Η άκαιρη ή απρόσκλητη ή η δημόσια συμβουλή (π.χ. μέσα στην τάξη) μπορεί να έχει αρνητικά αποτελέσματα.

- Επιδεικνύουμε συμπάθεια και ευσπλαχνία προς όλους (κάθε επίδοσης, κάθε διαγωγής, κάθε φυλής, φύλου, κοινωνικής κατάστασης κ.α.).

- Είναι φυσικό κάποιους μαθητές να τους συμπαθούμε περισσότερο θα πρέπει αυτό να το δείχνουμε όσο το δυνατόν λιγότερο για να μην αποθαρρύνουμε και τους υπολοίπους.

- Ακόμη περισσότερο πρέπει να συγκρατούμε τα ακραία αισθήματα θυμού και απόρριψης σε κάποιους ζωηρούς ή χαμηλών επιδόσεων μαθητές.

- Τα παράπονά μας για τις επιδόσεις ή την συμπεριφορά ενός τμήματος δεν τα εκφράζουμε υποτιμώντας και αποδοκιμάζοντας ένα τμήμα. Υπάρχει κίνδυνος να υιοθετήσουν οι μαθητές ακριβώς αυτή τη συμπεριφορά και την επίδοση την οποία εμείς ως «ειδικοί» εκφράζουμε. Άλλωστε ο ρόλος ο δικός μας είναι ακριβώς να διορθώσουμε όλα αυτά και όχι να τα παγιώσουμε.
- Τμήματα με μέτριους μαθητές τα επαινούμε συχνότερα (όταν διακρίνονται σε κάποιες εκδηλώσεις) ώστε να ρίχνουμε τους μαθητές τους στο φιλότιμο. Είναι κρίμα να χάνεται η ευκαιρία να πλησιάσουμε κάποιους μαθητές επειδή έχουμε υιοθετήσει άθελά μας κάποια στερεοτυπική αντίληψη για ένα τμήμα ή για κάποιους μαθητές.
- Στις χαμηλές επιδόσεις των μαθητών ενός τμήματος να αναλαμβάνουμε και τις προσωπικές μας ευθύνες. Άλλωστε οι γραπτές και οι προφορικές εξετάσεις δεν γίνονται μόνο για να αξιολογηθούν οι μαθητές. Αξιολογούμε και επαναπροσδιορίζουμε και εμείς οι εκπαιδευτικοί τον τρόπο παρουσίασης του μαθήματός μας αλλά και τον τρόπο που εξετάζουμε τους μαθητές.

Άγχος εξετάσεων

Σχολικό Άγχος στην Εφηβεία

Το σχολείο αποτελεί μια από τις πιθανές πηγές έντασης στην εφηβική ηλικία, λόγω των απαιτήσεων του εκπαιδευτικού συστήματος. Η έμφαση της οικογένειας, του σχολείου και της κοινωνίας στη σχολική επιτυχία δημιουργεί συχνά άγχος στο νεαρό άτομο, που πολλές φορές νιώθει ότι δεν μπορεί να ανταποκριθεί ικανοποιητικά σε αυτές τις προσδοκίες. Δεν θα πρέπει όμως να συγχέουμε το σχολικό άγχος με τη σχολική φοβία, η οποία εκδηλώνεται πιο συχνά στην παιδική ηλικία, κυρίως με την είσοδο του παιδιού στο σχολείο. Πολλά είναι τα γνωρίσματα του σύγχρονου σχολείου που φαίνεται να αποτελούν πηγή έντασης στον νεαρό έφηβο. Ένας από αυτούς, η διαδικασία της αξιολόγησης. Ο μαθητής αξιολογείται με ποικίλες εξετάσεις, προφορικές και γραπτές, οι οποίες γίνονται αντικείμενο κρίσης από τους καθηγητές αλλά και από τους συμμαθητές του παιδιού. Από την εικόνα του αυτή, εξαρτάται εν μέρει και το κύρος του στο σχολείο, η ποιότητα των διαπροσωπικών του σχέσεων μέσα σε αυτό, αλλά και οι σχέσεις του με τους γονείς του. Το άγχος της αξιολόγησης, ενισχύεται και από τις ανισότητες στη μάθηση. Δηλαδή όλοι οι μαθητές παρακολουθούν την ίδια τάξη, δίνουν τις ίδιες εξετάσεις και προσπαθούν να ταιριάξουν σε ένα κοινό πρόγραμμα ανεξάρτητα από τις ιδιαιτερότητες του καθενός. Το γεγονός αυτό, μπορεί να είναι τραυματικό για αυτούς που υστερούν και απογοητευτικό για τους προικισμένους.

Οι συνθήκες συμφόρησης που παρατηρούνται στο σχολείο, είναι ένας άλλος παράγοντας. Ο μαθητής βρίσκεται σε μια κοινότητα 400-1000 παιδιών, όπου πέρα από το τμήμα του είναι λίγο πολύ άγνωστος και πρέπει να κερδίσει την επωνυμία του με όποιο τρόπο μπορεί. Πολλές φορές και οι σχέσεις με τους καθηγητές είναι λίγο-πολύ απρόσωπες, κάποιιοι από αυτούς δεν θα μάθουν ούτε το όνομά του. Αν σκεφτούμε την ιδιαίτερη ψυχολογία της εφηβικής ηλικίας, με την έντονη ανάγκη για προβολή και αποδοχή, καταλαβαίνουμε ότι τα παραπάνω μπορεί να δημιουργήσουν στον έφηβο πρόσθετες πιέσεις.

Διάφορες συνθήκες που επιδρούν στον ψυχικό κόσμο του εφήβου, μπορεί να λειτουργήσουν προσθετικά και να τον κάνουν πιο ευάλωτο στην εκδήλωση άγχους στο σχολικό περιβάλλον. Το κοινωνικό-βιοτικό επίπεδο του εφήβου, όπως και το πολιτιστικό –γλώσσα, εμπειρίες, στάσεις, αξίες, κίνητρα και εμπειρίες- επηρεάζουν σημαντικά πτυχές της σχολικής ζωής. Ειδικά στην εποχή μας, όπου η αύξηση των μεταναστών έχει κάνει το σχολείο μια πολύ-πολιτισμική κοινωνία, οι διαφορές αυτές είναι πιο έντονες. Περισσότερο αποξενωτικές είναι άλλες πτυχές της οικογενειακής ζωής, όπως η διάσταση ή ο χωρισμός των γονιών, κάποιο σοβαρό πρόβλημα υγείας, ένα προβληματικό μέλος της οικογένειας, που ασκούν βαθιά επίδραση στον έφηβο εμποδίζοντάς τον να δεθεί με τη σχολική κοινότητα και να προσαρμοσθεί στο σχολικό κλίμα. Η οικογένεια, και ο τρόπος με τον οποίο θα στηρίξει τον έφηβο, παίζει πολύ σημαντικό ρόλο. Πολύ συχνά οι γονείς, ενισχύουν το άγχος του μαθητή πιέζοντάς τον για περισσότερο διάβασμα γιατί κατά την δική τους κρίση, οι ώρες που διαθέτει το παιδί τους για διάβασμα δεν αρκούν. Προβάλλουν στο πρόσωπο του παιδιού τις δικές τους επιθυμίες και πολλές φορές όταν μιλούν για αποτυχία ή επιτυχία, ταυτίζονται τόσο πολύ μαζί του που είναι σαν να

πηγαίνουν οι ίδιοι στο σχολείο («πήραμε, βαθμούς», «ξεκινάμε μαθήματα» κλπ). Κάποιο θεωρούν ότι ανεβαίνουν περισσότερο κοινωνικά έχοντας για παιδί έναν «πρώτο μαθητή», παρά ένα παιδί που τα βγάζει πέρα μόνο του και είναι υπεύθυνο για τη δουλειά που απαιτεί το σχολείο.

Θα πρέπει οι γονείς να μάθουν να «ακούν» το παιδί τους και να δεχτούν το άγχος που φέρνει από το σχολείο. Να προσπαθούν να το καθησυχάσουν, να το στηρίξουν και να κατανοήσουν πόσο αντικειμενικό ή πόσο υπερβολικό είναι. Χρειάζεται να καταλάβουν ότι δεν μπορούν οι ίδιοι να ενεργήσουν για λογαριασμό του παιδιού τους. Καλό είναι, να μην ταυτίζονται μαζί του για συναισθήματα που φέρνει για τους καθηγητές, συμμαθητές και για ότι ανήκει στο χώρο του σχολείου γενικά. Θα πρέπει να καθοδηγήσουν το παιδί μέσα από τη συζήτηση, να είναι αντικειμενικό και να αναλαμβάνει την ευθύνη για τα αποτελέσματα της συμπεριφοράς του.

Ο κύριος στόχος των γονιών λοιπόν, θα πρέπει να είναι να βοηθήσουν το παιδί τους να γίνει υπεύθυνο για το σχολείο. Στην αποτυχία, να είναι δίπλα του και να προσπαθούν μαζί να βρουν την αιτία της, και όχι να το απορρίπτουν. Να το ενθαρρύνουν, λαμβάνοντας υπ' όψιν την εφηβεία του και το πόσο ευαίσθητο είναι στην κριτική. Είναι σημαντικό, να προσπαθούν να μπουν στη θέση του, και αν χρειαστεί να θυμηθούν τη δική τους εφηβεία και το πώς ένιωθαν σε ανάλογες περιστάσεις.

Σίγουρα οι απαιτήσεις της σημερινής κοινωνίας, επιφορτίζουν γονείς και παιδιά με περισσότερους ρόλους απ' ότι παλιότερα. Γι' αυτό είναι χρήσιμο οι γονείς να εκπαιδεύονται, ώστε να αποφύγουν συμπεριφορές που πιθανώς έχουν οι ίδιοι μάθει από τους δικούς τους γονείς, και που στη εποχή που ζούμε, ίσως δεν είναι πια τόσο βοηθητικές.

Η διαχείριση του άγχους

Στην αντιμετώπιση και διαχείριση του άγχους στα παιδιά και τους εφήβους μπορούν να βοηθήσουν οι εμπλεκόμενοι με το σχολικό περιβάλλον, οι εκπαιδευτικοί, οι σχολικοί σύμβουλοι-ψυχολόγοι και πρώτοι από όλους οι ίδιοι οι γονείς. **Το σχολείο αποτελεί ιδανικό χώρο για την εφαρμογή υπηρεσιών ψυχικής υγείας**, καθώς μπορεί να προωθήσει προληπτικά προγράμματα που στοχεύουν στην αποτροπή της ανάπτυξης των διαταραχών άγχους μέσω θετικών στρατηγικών αντιμετώπισης του στρες. **Ο ρόλος του εκπαιδευτικού** είναι κρίσιμος και μπορεί να βοηθήσει ένα παιδί που βιώνει έντονο άγχος ενθαρρύνοντας το να ζητήσει στήριξη σχετικά με τις ανησυχίες του, ωθώντας το να χρησιμοποιήσει τεχνικές αποβολής άγχους και στρατηγικές ηρεμίας και φροντίζοντας για την σταθερότητα και ασφάλεια του περιβάλλοντος. Ακόμη ο εκπαιδευτικός μπορεί να παρέχει στο μαθητή τη

δυνατότητα εναλλακτικών τρόπων εξέτασης, να του επιτρέπει να αναχωρεί από την τάξη όταν αισθάνεται την ανάγκη, να τον εκθέτει σταδιακά σε καταστάσεις που του πυροδοτούν άγχος στο σχολικό πλαίσιο, να τον ενθαρρύνει να συμμετέχει σε ομαδικές δραστηριότητες και να αναπτύσσει γύρω του ένα όσο το δυνατόν περισσότερο υποστηρικτικό περιβάλλον.

Οι σχολικοί σύμβουλοι οφείλουν να μιλάνε ανοιχτά με τους εφήβους για τις ανησυχίες τους, να τους ενθαρρύνουν να ακολουθούν τα ταλέντα τους και να διασκεδάζουν, να τους εντάσσουν σε προγράμματα που περιλαμβάνουν συγκεκριμένες τεχνικές χαλάρωσης, όπως βαθιές αναπνοές και σωματική άσκηση. Επίσης τα παιδιά πρέπει να προτρέπονται από τους συμβούλους να εκφράζουν τις ανησυχίες τους ρεαλιστικά, να διορθώνουν τις διαστρεβλωμένες σκέψεις τους και να εξετάζουν προσεκτικά τις πιθανές αιτίες του άγχους τους (προβλήματα υγείας ή πίεση από το περιβάλλον). Τέλος, οι σχολικοί σύμβουλοι οφείλουν, εάν κριθεί απαραίτητο, να παραπέμψουν το παιδί στις κατάλληλες υπηρεσίες ψυχικής υγείας.

Συμπέρασμα

Σήμερα όπως συμβαίνει τόσο στην Παιδαγωγική όσο και στη Συμβουλευτική επιστήμη διαπιστώνουμε μια μετάβαση από την έννοια της αυθεντίας του παιδαγωγού-συμβούλου στην έννοια του συμβούλου διευκολυντή. Οι ανάγκες της σύγχρονης κοινωνίας μας οδηγούν σε ένα σύμβουλο-παιδαγωγό περάτη και όχι «απόλυτο καθοδηγητή». Οι σύγχρονοι εκπαιδευτικοί-σύμβουλοι οφείλουν να αποδεχθούν το νέο τους ρόλο, να διευκολύνουν τα περάσματα, τη διαπύρρμευση. Να αναδειχθούν σε μεσολαβητές που ευνοούν την ολοκλήρωση των δεδομένων σε πληροφορίες, των πληροφοριών σε γνώσεις, των γνώσεων σε σοφία και της σοφίας σε πολιτισμό.

Βιβλιογραφία

- www.inews.gr
- www.dia-logos.gr (Ιωάννα Καρόζα, σχολείο άγχος στην εφηβεία)

- www.diapolis.auth.gr
- <http://www.psychotherapists.gr/articles/the-tendency-of-independence-in-adolescence>
- www.ssneod.sch.gr
- Ιακ.Ι.Φαρσεδάκη.1985.Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων. Αθήνα: Νομική βιβλιοθήκη.
- Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.2000.Εγκληματίες και θύματα στο κατώφλι του 21ου αιώνα. Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.
- Έφη Λαμπροπούλου.1994.Κοινωνικός Έλεγχος του Εγκλήματος. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Βασίλης Χατζηβασίλης.2003.Κύπριοι έφηβοι: Η Παραβατικότητα και τα ψυχικά τους προβλήματα. Λεμεσός
- Αθανασόπουλος Τάκης, «Το χάσμα των γενεών στην ψηφιακή εποχή» 2010
- Στάθης Παπακωνσταντίνου, «Χάσμα Γενεών», 2008
- Αθηνά Βλαχιώτη, «Δοκίμια για την έκθεση», Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2006
- -Enetδιάλογοι/Ελευθεροτυπία
- -Αντώνης Σταθόπουλος, παιδοψυχίατρος/ψυχοθεραπευτής (diatrofi.gr)
- Αλέξανδρος Κοσμόπουλος, «Η εποχή μας και το κίνημα της νέα γενιάς»